

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE İMAM HATİP
LİSELERİNDE MESLEK DERSİ ÖĞRETİMİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
Doç. Dr. İBRAHİM AŞLAMACI **ZEHRA ÖZGÜL**

MALATYA - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE İMAM HATİP LİSELERİNDE MESLEK
DERSLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)

Hazırlayan
Zehra ÖZGÜL

Danışman
Doç. Dr. İbrahim AŞLAMACI

Yüksek Lisans Tezi

MALATYA, 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE İMAM
HATİP LİSELERİNDE MESLEK DERSİ
ÖĞRETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. İbrahim AŞLAMACI

HAZIRLAYAN
Zehra ÖZGÜL

Jürimiz tarafından 26/08/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezi oybirliği ile başarılı bulunarak Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Doç. Dr. İbrahim AŞLAMACI
2. Dr. Öğr. Üyesi Recep UÇAR
3. Dr. Öğr. Üyesi Tuncay KARATEKE

İmzası

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Öğrencilerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışmayı, baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. İbrahim Aşlamacı’nın sorumluluğunda tamamladığımı, verilerin toplanması ve analiz edilmesinde hiç kimseden yardım almadığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı beyan ederim.

Zehra ÖZGÜL

ÖNSÖZ

Türkiye’de din eğitiminin verildiği kurumlardan birisi olan İmam Hatip Liseleri kurulduğu günden beri Türk eğitim tarihinin en çok tartışılan eğitim kurumları olmuştur. 2012 yılından sonra İmam Hatip Liselerinin sayılarının artması paralelinde İmam Hatip Liseleri ile ilgili araştırmalarda da artış olmuştur. Bu araştırmalar ağırlıklı olarak İmam Hatip Liselerinin tarihi, öğretim programı ve öğrencileri üzerinedir. İmam Hatip Liselerinin meslek dersleri ile ilgili çalışmalar az da olsa mevcuttur. Bu çalışma da İmam Hatip Lisesi meslek derslerinin değerlendirmesi öğrenci görüşleri doğrultusunda irdelendi.

Çalışmanın giriş bölümünde konunun ana çerçevesi belirtilerek, literatürle ilgili değerlendirmelere yer verildi. Akabinde içeriği bağlamında İmam Hatip Liselerinin tarihi, amaçları, müfredat yapısı ve öğretim programı ele alındı. İkinci bölümde yöntem başlığının altında araştırmanın modeli, çalışma grubu ve verilerin toplanması ile ilgili bilgilere yer verildi. Üçüncü bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgulara yer verildi. Dördüncü bölümde ise tartışma, sonuç ve öneriler başlığı altında araştırma sonuçlarından hareketle İHL meslek derslerini değerlendirmesine yönelik tespitler ve öneriler ele alındı.

Öncelikle bilgisi ve anlayışı ile bana destek olan ve tezimde büyük emeği olan danışman hocam Doç. Dr. İbrahim Aşlamacı’ya teşekkür ederim. Tezin hazırlama sürecinde maddi-manevi katkı sunan ve beni sürekli destekleyen eşim Müslüm Özgül’e teşekkür ederim.

ÖZET

Türkiye'nin en köklü kurumlarından biri olan İmam Hatip Liseleri geçmişten günümüze amaçları, yapısı, programları ve öğrencileri ile eğitim alanında çok tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Geçmişte inişli çıkışlı dönemleri olsa da 2012 yılından itibaren okul ve öğrenci sayıları hızla artışa geçmiştir. Yaşanan niceliksel artışla birlikte bu okullardaki eğitimin niteliğinin geliştirilmesine dönük çalışmalar da aynı paralelde artmıştır. Bu çalışmada da İmam Hatip Liselerinin program yapısında önemli bir yeri olan meslek derslerinin öğretiminin bu okulların en önemli paydaşlarından biri olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmada çalışma grubumuzu Şanlıurfa merkez ilçelerinde yer alan 5 farklı lisede öğrenim gören toplam 45 İmam Hatip Lisesi öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonunda İHL meslek derslerinin öğretiminde öğretmenin dersi aktif şekilde işlememesi, öğretmenin özel öğretim yöntem ve teknikleri konusundaki yetersizlikleri ve öğrenciyi aktif olarak derse kat(a)maması öne çıkan sorunlar olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu okullardan beklentileri ise şunlardır: Üniversite sınavına hazırlayıcı eğitimlere ağırlık verilmesi, meslek derslerinin yoğunluğunun azaltılması, öğretmenlerin öğrencilerle etkili iletişim kurmaları ve sosyal etkinliklerin artırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Lisesi, İHL Meslek Dersleri, Din Eğitimi, Din Eğitiminde Nitelik, İmam Hatip Lisesi Öğrencileri.

ABSTRACT

From past to present Imam Hatip High schools which are one of the most deep-rooted institutions in Turkey have been discussed in terms of their objectives, structure, programs and students in the field of education. Although they passed ups and downs in the past, these schools have been increased in number rapidly since 2012. Not only numbers of these schools and their students have been increased but also quality of these schools and academic studies that aim to enhance this quality have been improved. In this study, we aim to assess teaching of vocational courses that form the base of Imam Hatip High schools in accordance with opinions of the students' who are one of the most important share holder of these schools. In this study qualitative data collection techniques were used. Forty-five Imam Hatip High schools' students from five different high school forms the study group. According to research result, it is identified that teachers' who don't teach these lessons in an energetic mood, who don't take advantage of special teaching techniques and don't include students into the lessons actively are prominent problems in teaching of vocational courses at Imam Hatip High schools. Students' expect from these schools and their teachers to prepare them to university entrance exam, to decrease the number of the technical courses in Imam Hatip High schools, to communicate effectively and to increase the number of the social activities.

Keywords: Imam Hatip High schools, Imam Hatip High schools' vocational courses, Religious Education, Quality in Religious Education, Imam Hatip High school Students.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Tarihsel Süreçte İmam Hatip Okulları	6
1.2. İmam-Hatip Liselerinin Amaç ve Fonksiyonları	12
1.3. İmam Hatip Liselerinin Müfredat Yapısı	15
1.4. İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi	20
1.4.1. İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları	20
1.4.2. Meslek Dersleri Öğretmenleri	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
YÖNTEM	24
2.1. Araştırmanın Modeli	24
2.2. Çalışma Grubu ve Özellikleri	24
2.3. Veri Toplama Aracı	26
2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	28
BULGULAR.....	28
3.1. Öğrencilerin İHL Tercih Süreçleri.....	28
3.2. Öğrencilerin En Çok Sevdiği ve Sevmediği Dersler.....	31
3.3. Öğrencilerin Üniversite ve Mesleki Yönelimleri	34
3.4. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri.....	36
3.5. Öğrencilerin Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatlerine İlişkin Görüşleri	38
3.6. Öğrencilerin Meslek Dersleri Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri.....	40

3.7. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerine İlişkin Görüşleri	42
3.8. Öğrencilerin Meslek Derslerinin Öğretim Sürecine İlişkin Görüşleri.....	45
3.9. Öğrencilerin Meslek Derslerinden Beklentilerinin Karşılama Durumu	46
3.10. Öğrencilere Göre Meslek Dersleri Öğretiminin Sorunları	47
3.11. Öğrencilere Göre Meslek Derslerinin Öğretimi İle Diğer Branş Derslerinin Öğretimi Arasındaki Benzerlikler Ve Farklara İlişkin Görüşleri.....	49
3.12. Öğrencilere Göre Meslek Dersleri Öğretiminin Daha İyi Olması İçin Yapılması Gerekenler.....	50
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	53
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
KAYNAKÇA.....	71

KISALTMALAR

AIHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
BKZ	: Bakınız
ÇPL	: Çok Programlı Lise
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DP	: Demokrat Parti
İHL	: İmam Hatip Lisesi
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi	16
Tablo1.2. Anadolu İmam Hatip Lisesi Seçmeli Dersler (A Grubu)	17
Tablo 1.3. Anadolu İmam Hatip Lisesi Seçmeli Dersler (B Grubu).....	18
Tablo 2.1. Çalışma Grubu ve Özellikleri	25
Tablo 3.1. İHL öğrencilerinin bu okulları tercih durumları	28
Tablo 3.2. Katılımcıların sevdiği ve sevmediği dersler	32
Tablo 3.3. Katılımcıların üniversitede okumak istedikleri alan	34
Tablo 3.4. Katılımcıların İHL ’nin seçtikleri mesleki alanla uygunluğu	35
Tablo 3.5. Katılımcıların Meslek Derslerini Değerlendirmesi.....	37
Tablo 3.6. Katılımcıların öğretim programını değerlendirmesi	38
Tablo 3.7. Katılımcıların İHL meslek derslerinin ders kitapları değerlendirmesi	40
Tablo 3.8. İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine dair görüşleri.....	42
Tablo 3.9. İHL meslek öğretmenlerinin öğretimi ile diğer branş öğretmenlerinin öğretiminin karşılaştırılması.....	44
Tablo 3.10. Katılımcıların İHL meslek öğretmenlerinin ders işleyişi değerlendirmesi	45
Tablo 3.11. Katılımcıların İHL meslek derslerinden beklentileri ve karşılanma durumu	46
Tablo 3.12. Katılımcıların İHL meslek öğretiminde karşılaşılan sorunların değerlendirmesi	48
Tablo 3.13. Katılımcıların İHL meslek derslerinin öğretimi ve diğer derslerin öğretimini değerlendirmesi	49
Tablo 3.14. Öğrencilerin meslek dersinin öğretimi ile ilgili önerileri	51

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Türkiye’de din eğitiminin verildiği kurumlardan birisi olan İmam Hatip Liseleri kuruluşu, amaçları, mezun ve program yapısıyla toplumun farklı kesimleri arasında geçmişten günümüze tartışmaların odağı olmuştur. Cumhuriyet döneminde Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na dayalı olarak ihtiyaç duyulan din görevlisi yetiştirmek amacıyla açılan bu okullar, geline nokta kuruluş gayelerinin ötesinde çocuklarının din görevlisi olmasından ziyade dini değerlere sahip olarak yetişmesini önceleyen ailelere ortaöğretim sistemi içerisinde önemli bir alternatif oluşturmaktadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca pedagojik gelişmelerden, paydaşlarının ihtiyaç ve taleplerinden daha çok siyasetin tercihleriyle şekillenerek günümüze kadar gelen bu okullardaki sayısal gelişmeler de farklı dönemlerdeki siyasal tercihlerden, bu okullara ilişkin kaygı ve beklentilerden etkilenmiştir. Devam eden AK Parti iktidarı döneminde özellikle 2012 sonrası süreçte okul ve öğrenci sayısı itibarıyla yaşanan niceliksel gelişmelerin niteliksel olarak da geliştirilmesine ilişkin çalışmalar yoğunlaştırılmıştır.

Kesintilerle birlikte cumhuriyet dönemi boyunca eğitim sistemimiz içerisinde yer alan köklü kurumlar olmalarına, haklarında pek çok tartışmalar yürütülmesine rağmen İmam Hatip okullarının yeterince bilimsel çalışmalara konu edildiğini söyleyebilmek güçtür. 2000’li yıllara kadar yapılan çalışmaların bu okulların tarihsel seyrine de uygun olarak bu okullara müspet ve menfi taraf olan kesimlerce daha çok meşruiyet tartışmaları şeklinde gerçekleştirildiği, buna karşılık bu okullardaki eğitim öğretim sürecine ilişkin daha az çalışmalar yürütüldüğü tespit edilmiştir.¹ Bu okullardaki eğitim sürecine ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında da ağırlıklı olarak meslek dersi öğretim programlarının değerlendirmesi şeklinde yapıldığı görülmektedir. Eğitim sürecine ilişkin öğrenci ve öğretmenler başta olmak üzere ilgili paydaşlardan geri bildirim sağlayan az sayıda çalışmaları ise yeterli değildir. Özellikle bu okullardaki eğitimin niteliğinin gelişmesi için bu alanda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. İmam Hatip

¹ Bu konuda ortaya çıkan literatür üzerine bir analiz için bkz. Kaymakcan ve Aşlamacı, İmam Hatip Lisesi Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme, Değerler Eğitim Dergisi, Cilt 9, No. 22, 2011, s.77-101

Lisesi meslek derslerinin öğretiminde ciddi sorunlar olduğu tespit edilmektedir. İmam Hatip Liselerinin misyonlarını gerçekleştirmeleri açısından son derece önemli olan bu derslerin öğretiminde yaşanan sıkıntılar öğrencilere olumsuz yansımakta ve İmam Hatip Liselerine talebi azalttığı dile getirilmektedir. Bu nedenle bu derslere ilişkin yaşanan sorunların giderilmesi bu okulların geleceği açısından önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın konusu İmam Hatip liselerindeki meslek derslerinin eğitim sürecinin en önemli paydaşlarından olan öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmesidir. Öğrencilerin İmam Hatip meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine bakışları, meslek derslerine karşı ilgileri, meslek dersi öğretim programı, ders materyalleri ve meslek dersleri öğretim sürecine ilişkin görüşleri, araştırma çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yine meslek dersi öğretimine etkisi itibarıyla çalışma grubunun İmam Hatip Lisesini tercih etme sebepleri, İmam Hatip okullarına aidiyetleri, üniversite ve mesleki yönelimleri ve bu okullardan beklentilerine ilişkin de görüşleri saptanmıştır.

Bu çerçevede, İmam Hatip Liselerindeki meslek derslerinin, bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olarak İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi, İHL meslek derslerinin öğretimine ilişkin sorunların çözümüne katkı sunması açısından araştırmaya değer görülmüştür. Böylece araştırmanın problemi, *İmam Hatip Lisesi öğrencileri, bu okullardaki meslek derslerini nasıl değerlendirmektedir?* şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada İmam Hatip Liselerinde meslek derslerinin, bu sürecin en önemli paydaşlarından birisi olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca meslek dersleri öğretim sürecine etkisi bağlamında öğrencilerin okul tercih nedenleri, okula aidiyetleri, meslek dersi öğretmenleri ile iletişimleri gibi konular da incelenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. İHL öğrencilerinin bu okulları tercih nedenleri ve üniversiteye yönelimleri nasıldır?

2. İHL öğrencilerin ilgi duydukları dersler hangileridir? İHL meslek derslerine, İHL meslek dersi öğretim programına ve İHL meslek dersi ders kitaplarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğrencilerin İHL meslek dersi öğretmenlerine, onların yeterliklerine ve ders işleyiş yöntemlerine ve derste kullandıkları materyallere ilişkin görüşleri nelerdir?
4. İHL öğrencilerinin İHL meslek derslerinden beklentileri, İHL meslek derslerinin öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmayla 2012 sonrası süreçte niceliksel olarak önemli bir artış gösteren İmam Hatip Liselerindeki meslek dersi öğretiminin niteliksel olarak da geliştirilmesine yönelik yürütülen çalışmalara katkı sunulması hedeflenmektedir. Araştırma, özellikle bu okullardaki meslek derslerinin mevcut durumuna ilişkin öğrencilerden geribildirim sağlamaktadır. Bu okullardaki meslek derslerine ilişkin öğrencilerin görüşlerinin bilimsel olarak tespit edilmesiyle, bu okullara ilişkin geliştirilecek politika oluşturma süreçlerine katkı sunulması ümit edilmektedir.

İlgili Çalışmalar

Son yıllarda sayıları hızla artan İmam Hatip Liseleri ile ilgili pek çok çalışma yapılmış olsa da bu okullardaki meslek derslerine ilişkin yeterince çalışma yapıldığını söyleyebilmek güçtür. Bu okullarla ilgili yapılan çalışmaların daha ziyade tarihsel süreçlerine odaklandığı görülmektedir. Ayrıca yine bu okullara ilişkin yapılan ideolojik tartışmaların bu okullarla ilgili literatüre yansıdığı görülmektedir.² Az sayıda da olsa bu okullardaki meslek dersi öğretimine ilişkin yapılan çalışmalar ise şunlardır:

Aşlamacı (2017) Türkiye kapsamlı olarak gerçekleştirdiği çalışmasında İHL öğrencilerinin meslek dersleri ve meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda İHL öğrencilerinin meslek derslerine ve öğretmenlerine ilişkin tutumları yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Yine Aşlamacı tarafından İHL okul yöneticileriyle yapılan görüşmelere dayalı olarak yapılan

² Kaymakcan, İbrahim Aşlamacı, “İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme”, s.71-101.

araştırmada İHL'lerin niteliğini etkileyen sorunlara ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu kapsamda İHL okul yöneticileri bu okullardaki meslek dersi öğretimine ilişkin özellikle öğretim programı kaynaklı, öğretmen yeterliliği kaynaklı vb. sorunlara temas etmişlerdir.

Karateke'nin "İmam Hatip Liselerinde idarecilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir araştırma" başlıklı çalışmasında İmam Hatip Liselerinde çalışan idarecilerin okulların fiziki yapıları, öğretmenleri, öğrencileri, öğretim programı vb. ilgili karşılaştıkları sorunlar nitel araştırmanın yöntemlerinden görüşme tekniği ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda okulların fiziki şartlarının yeterli olmadığı, öğretmenlerin kendilerini yenilemedikleri, yeni atanan öğretmenlerin alanda yetersiz oldukları, İHL'yi tercih eden öğrencilerin akademik anlamda yetersiz oldukları vb. sorunlar dile getirilmiştir. Yine Özdemir ve Karateke'nin " Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih etme nedenleri (Elazığ Örneği)" başlıklı ortak çalışma da İmam hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinde etkili olan faktörler ele alınmıştır. Araştırmada yönlendirici nedenler arasında "kendi tercihi", "ailenin tercihi" ve "puanlarının bu okullara yetmesi" şeklinde olduğu belirtilmiştir. İmam Hatip Liselerinin tercih edilmesindeki en etkili faktörün ise "din eğitimi" faktörü olduğu tespit edilmiştir. Proje okullarının tercih edilmesinde ise "okulun eğitim kalitesi" nin öne çıktığı belirtilmektedir.

Koç'un "İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin yeterlilikleri üzerine bir çalışma" başlıklı çalışmasında İmam hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin meslek derslerine ilişkin yeterliklerini kendi bakış açılarıyla nasıl değerlendirdikleri ile ilgili anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin meslek sevgisi, özgüven, samimiyet, güvenilirlik, hoşgörölü ve model olma gibi kişisel nitelikler bakımından iyi olmalarına karşın; meslek ve branşla ilgili yenilikleri ve gelişmeleri takip etme, kendini geliştirme, okul dışı sosyal ilişkilerde ve etkinliklerde sorumluluk üstlenme gibi mesleki nitelikler yönünden istenen düzeyde olmadıkları tespit edilmiştir.

Ekşi'nin "İmam Hatip Liseleri meslek dersleri öğretim programları ve ders kitaplarına dair bir değerlendirme (fıkıh dersi örneği)" başlıklı çalışmasında İmam hatip Liselerinin öğretim programlarını ve ders kitaplarını değerlendirmiştir. Bu çalışmanın sonucunda geçmişten günümüze öğretim programlarında yapılan değişikliklerin olumluya

doğru bir seyir izlediğini belirtmektedir. Kur'an-ı Kerim dersi hariç diğer İHL meslek derslerinin ders saatlerini yetersiz bulmaktadır. İmam Hatip Lisesi meslek dersleri ders kitaplarını dil ve üslup açısından sıkıcı, akademik bir dil ve anlatımla hazırlandığı yönde eleştirilere tabi tutmuştur. Meslek dersi öğretmenlerinin ders kitaplarını kullanma hususunda isteksiz davrandıklarını belirtmektedir.

Editörlüğü Keskiner tarafından yapılan “İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi” isimli kitap çalışmasında DKAB derslerinin öğretimi ile ilgili birçok eser ve materyal üretilmesine karşın; İHL meslek derslerinde kullanılabilecek materyallerin üretimi ile ilgili çalışmaların yeterli olmadığı dile getirilmiştir. Bu eserde İmam Hatip Liselerinde meslek dersi öğretimine ilişkin her ders için farklı bir araştırmacı dersin amacı, kullanılacak yöntemler, işleyişi ve dikkat edilecek hususları ele almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Tarihsel Süreçte İmam Hatip Okulları

İmam Hatip Liselerinin kuruluş tarihine bakıldığında tarihteki en köklü kurumlardan biri olduğu görülmektedir. Literatüre baktığımızda İmam Hatip Liselerinin başlangıcını bir kısım araştırmacılar 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile başlatmakta³ bir kısım araştırmacılar ise Osmanlı son döneminde 1913 yılında kurulan “Medresetü’l- Eimme ve’l-Huteba” ismiyle kurulan okula dayandırmaktadır.⁴ Bu okullar, savaşlar ve dönemin zor şartları sebebiyle yeterli sayıda öğrenci bulamayınca hedeflerini gerçekleştirememiştir. Bu medreselerde, vaizler şubesinin tahsil müddeti 3; imamlar ve hatipler şubesinin tahsil müddeti 2 yıl olarak kabul edilmiştir. Bu medreseden mezun olanlar, kara ve deniz askerî kıtaları imamlıklarına, vilâyet, liva ve kaza merkezlerindeki vaizliklere atanmışlardır. İmamlık ve hatiplik, bu medreseden çıkanlara verilmiştir. 1919 yılında “Medresetü’l- Vaizin” ile “Medresetü’l- Eimme ve’l-Huteba” “Medresetü’l- İrşad” ismiyle birleştirilmiş⁵ ve Cumhuriyet dönemine kadar eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmüştür.⁶ Tevhid-i Tedrisat Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte 11 Mart 1924 yılında “Medresetü’l- İrşad” eğitim sahasından çekilmiştir.⁷

Aşlamacı’ ya göre ise İmam Hatip okullarının temsil ettiği eğitim modelinin fikri temelinde Osmanlı son döneminden itibaren başlayan modernleşme sürecinde “geleneksel” ve “modern” referanslar arasında uyum bulma çabası yer almıştır. Bu çabanın bir okul fikrine dönüşerek ilk defa somutlaşması ise Türk müteşebbisler tarafından 1880’lerden itibaren açılan özel mektepler oluşturmıştır. Bu mekteplerin müfredatında modern ve İslami ilimler birleştirilmiş ve bu müfredat, II. Meşrutiyet

³ <http://dogm.meb.gov.tr/www/imam-hatip-okullari-kurulus-yil-donumu/icerik/570> Erişim Tarihi: 15.07.2019

⁴ Mustafa Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi, Edt: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, Din Eğitimi, s.225

⁵ Zeki Salih Zengin, “İslam Eğitim Tarihi”,Edt: Mehmet Emin Ay, Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik, Eskişehir, Eylül 2010, s.53

⁶ Suat Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Ankara,2015, s.169

⁷ Mustafa Öcal, Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi, İstanbul, Nisan,2017, s.115-125

döneminde reforme edilmiş medrese müfredatına büyük ölçüde örnek teşkil etmiştir. Böylece medrese reform çabaları sonucunda ortaya çıkan Darulhilafe Medreseleri, hem öğretim programları hem de örgütlenmesi ve benimsediği eğitim tarzı bakımından dönemin batı tarzı mekteplerine büyük ölçüde benzetilmiş ve bu medreseler Cumhuriyetin başında açılan İmam ve Hatip Mekteplerinin öncüleri olmuşlardır.⁸

Bugünkü anlamda İmam Hatip Okulları serüveni Cumhuriyet döneminde 1924 yılında başlamıştır. 3 Mart 1924 tarihinde çıkartılan Tevhid'i Tedrisat Kanunu'nun dördüncü maddesinde din hizmetlerinin yerine getirilmesi için ayrı okulların açılacağı ifade edilmiştir. Söz konusu kanunun hiçbir maddesinde medreselerin kapatılması ifade edilmemesine rağmen dönemin Maarif Vekili Vasıf Çınar tarafından 11 Mart 1924 tarihinde yayınlanan genelge ile medreseler kapatılmıştır. Ancak söz konusu genelgenin beşinci maddesinde, eski Darü'l-Hilafeti'l-Âliye Medreselerinin İptida-i hariç ve İptida-i dâhil kısımlarının İmam ve Hatip yetiştirilmek üzere Maarif Vekaleti idaresi altında eğitim süresi dört yıl olan İmam ve Hatip Mektebi olarak devam edecekleri belirtilmiştir. Genelgenin bu maddesine uygun olarak söz konusu medreseler bulundukları 29 merkezde kapatılmayıp, İmam ve Hatip Mekteplerine dönüştürülmüştür.⁹ 1923-1924 eğitim-öğretim yılında eğitime başlayan İmam-Hatip Mekteplerinin öğretim süresi 4 yıldır. Bu okullar açıldığında 2.258 öğrenci öğrenim görmekte idi. Eğitim-öğretim yılı sonunda bu sayı 1.822'ye düşmüş ve 3 okul o sene kapanmıştır. 1926-1927 öğretim yılında sadece Kütahya ve İstanbul'da bulunan iki İmam Hatip Mektebi kalmış, diğerleri kapanmıştır. Bu iki okulun öğrenci sayısı 278'dir. 1930 yılında bu iki okul da kapanmıştır.¹⁰

İmam Hatip Okullarının bu şekilde kapatılmasına gerekçe olarak yeterince öğrenci bulunamaması ve toplumun bu okullara teveccüh etmemesi dile getirilmiştir. Hakikatte ise bu okullara bakanlık "tasarruf tedbirleri" bahanesiyle yapılan devlet yardımı kesilmiştir. Diğer okullar için böyle bir tedbir söz konusu değildir. Ortaokul seviyesinde eğitim veren bu okullardan liseye gitme veya memur olma yolları neredeyse

⁸ İbrahim Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam Hatip Okulları, İstanbul, Nisan 2014, s.47-54

⁹ Öcal, "İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi, Edt: Mustafa Köylü, Nurullah Altaş, Din Eğitimi, s.228-229

¹⁰ Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, s. 170-171

kapatılmıştır. O dönemde imam maaşlarının komik düzeyde olması da bu okullara teveccühü azaltmıştır.¹¹

İmam-Hatip Okullarının kapatılmasıyla birlikte Türkiye’de din eğitimi uzun süre kesintiye uğramıştır. Din eğitiminin sağlıklı bir şekilde verilemeyeşinden dolayı sağlam din bilgisine sahip kişiler yetişememiştir. Bu sebeple din eğitimi, dini bilmeyen, cahil, bağınaz veya iyi niyetli olup da dini malumatı zayıf kimselerce verilmeye çalışılmıştır. “Gerçek Müslümanlık sayemizde tecelli edecek” diyen İsmet İnönü dönemi, din eğitiminin verilmediği dönemler olmuştur. Din eğitimi alanında yaşanan bu sıkıntılar sebebiyle o dönemde yobaz din adamı imajı edebiyatçı ve sanatçı çevrelerce romanlara ve filmlere konu olmuştur.¹²

Hayrettin Karaman’ın bu dönem için yaptığı değerlendirme şöyledir: “Bizim ülkemizde, Cumhuriyetin ilanından sonra din eğitim ve öğretimi ile ilgili ve diğer dini faaliyetlere karşı genellikle menfi tavır takınılmış, dindarları yıldırma, halkı dinden soğutma ve uzaklaştırma politikaları izlenmiştir. Muhtemelen bu yüzden İmam-Hatip Mektepleri öğrencisiz kalarak kapanmıştır; çünkü kimse evladını, dilenci olacak diye bu mekteplere göndermek istememiştir. ‘Evet dilenci olacak diye’; çünkü o günlerde camilerin vakıfları gasp edilmiş, hademe-i hayrata ise, yavan ekmeğe yetmeyecek bir maaş verilmiştir. Din hizmetlerini hakkıyla yürütmek isteyen cami görevlisinin ikinci bir meslek icrası mümkün olmadığı için bu zevat, geçimlerini fitre, zekât vb. ile yani sadaka ile sağlar duruma düşmüştür.”¹³

Osmanlı döneminde yetişmiş olan ve dini görevleri ifa eden kişilerin yaşlarının ilerlemesi ya da vefat etmeleri nedeniyle 1940’ların sonuna doğru Türkiye’de namaz kıldırarak imam, ölen kimselerin cenazelerini kaldıracak din görevlisi kalmamıştır. Bu durum halkın arasında huzursuzluğa yol açmıştır. Mesele 1947 yıllarında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayının da önemli gündem maddelerinden birisi olmuş ve

¹¹ Burhan Akpınar, Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı, Eğitime Bakış Dergisi, Yıl:11, Sayı:35.(Ekim/Kasım/Aralık 2015), S.14

¹² Abdullah Özbolat, “Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili” Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 2473-2483, ANKARA-TURK.

¹³ <http://dergi.altinoluk.com>, Hayrettin Karaman, “İlk İmam-Hatip Neslinden Hayrettin Karaman ile Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatipler üzerine bir sohbet”, Erişim Tarihi: 25.07.2019.

İmam Hatip Okullarının tekrar açılıp açılmaması tartışılmıştır.¹⁴ Bu konuyu araştırmak için bir komisyon kurulması kararlaştırılmış ve oluşturulan komisyon “*İmam-Hatiplik gibi din hizmetlerini yapacağı elemanlar yetiştirilmesi*” tavsiyesi kararını almıştır. Okul açılması kararlaştırılmışken bazı çevrelerce bu karar kurs açılması yönünde çevrilmiştir. Bunun üzerine 21 Mayıs 1948 yılında MEB’e bağlı İmam Hatip Kursları açılmıştır. Bu kurs, ortaokul mezunu, askerliğini yapmış kimselerin 10 aylık bir eğitim alması şeklinde bir program olarak uygulanmıştır. İlk olarak 15 Ocak 1949 tarihinde İstanbul ve Ankara’da iki kurs açılmıştır. Daha sonra 8 ayrı ilde daha kurs açılarak kurs sayısı 10’a yükselmiştir.¹⁵ Kursta fıkıh dersi verilmemiş Kuran-ı Kerim, Hadis, Tefsir, Türkçe, Hutbe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ve Sağlık Bilgisi derslerine yer verilmiştir.¹⁶ Bu kursların yetkin din görevlisi yetiştirmede yetersiz kalacağını belirten gazeteci Metin Toker Cumhuriyet gazetesindeki makalesinde bu kursları şu sözlerle eleştirmiştir:

“Sorarım bu kursları açanlara, imamlık ve vaizlik ne demektir? Manasını bilmeden birkaç Arapça dua gevelemek dünyanın bir öküzün boynuzları arasında bulunduğunu söylemek, ölü gömmek ve namazını kıldırmak? Eğer imam ve hatip yetiştirmekten maksat sadece buysa, Allah mübarek etsin! Boyacı küpüne daldırır gibi insanları beş aylık, on aylık kurslara soksunlar, imam yapıp çıkarsınlar. Ama eğer imamlar, dinimiz hakkında en doğru, en geniş ve en müspet bilgilerle mücehhez olmaları gereken kimselerse, o vakit iş biraz değişir. Herhangi bir orta mektep mezunu beş aylık, 10 aylık kurs gördükten sonra yukarıda saydığımız vasıflardan hangisine sahip olabilir. Ona bu ilim ve irfanı hangi hoca verebilir? Bir sihirbaz belki, fakat en büyük âlim bile asla.”¹⁷

1946 yılında çok partili hayata geçişle beraber kurulan Demokrat Parti halka din eğitimi konusunda vaatlerde bulunmuş ve halkın teveccühünü kazanmıştır. 1950 seçimlerinde oyların büyük çoğunluğunu alan Demokrat Parti iktidarıyla birlikte din eğitiminin temel haklardan sayılması ile birlikte din eğitiminin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Laikliğe farklı bir bakış açısı getirerek dini inançlara saygı esasını benimseyen DP iktidarı döneminde İstanbul İmam Hatip Kursu Müdürü

¹⁴ Yasin Aktay, “İmam Hatiplerin Türk Siyasi ve Kültürel Hayatındaki Yeri, Edt: Recep Kaymakcan ve Diğerleri, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri, İstanbul, 2015, s.656

¹⁵ Öcal, Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi, s.164

¹⁶ Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s.92-98

¹⁷ Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, s.175-178

Celalettin Ökten (Celal Hoca) kursların yetersizliğini dile getirerek İmam Hatip Okullarının tekrar açılması için aynı zamanda öğrencisi olan dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin yanına Ankara'ya gitmiştir. Günlerce Ankara'da zor şartlarda kalmış, yaşlı ve hasta olmasına rağmen İmam Hatip Okullarının açılması için çaba göstermiştir. Yoğun gayretler sonunda birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıl olan yedi yıllık İmam Hatip Okullarının açılması kararının alınmasını sağlamıştır.¹⁸

1951- 1952 eğitim öğretim döneminde 7 ilde açılan İmam-Hatip Okulları hem din ilimlerini hem de modern ilimleri programlarına almıştır. Celal Hoca'nın ifadesiyle bu okullar “*Modern ilimlerle mücehhez, asrın ihtiyaçlarına müdrik, şark-ı ve garb-ı iyi bilen, tavizsiz fakat müsamahakâr, münevver din adamı yetiştirmek*” amacıyla kurulmuştur. Din hürriyetini temel hürriyetlerden biri sayan DP döneminde komünizm tehlikesi ve halkın dini talepleri de dikkate alınarak 19 İmam Hatip Okulu açılmıştır. 31 yıl boyunca din eğitiminin verilmemesi sebebiyle açılan bu okullara ders kitabı ve meslek dersi öğretmeni bulmak sıkıntı olmuştur. İmam Hatip Liselerine genel olarak köyden gelen fakir kesimin çocukları rağbet etmiştir. Rahat ulaşabildikleri ve din eğitimi vermesi sebebiyle meslek okulu olmasından ziyade bir eğitim-öğretim yeri olarak gören aileler öğrencilerini bu okullara göndermiştir. İHL öğrencilerinin bu dönemde okul aidiyetinin çok yüksek olduğu, diğer okul öğrencilerine göre davranışlarına daha fazla dikkat ettikleri ve derslerine daha fazla çalıştıkları aktarılmaktadır.¹⁹ Aynı zamanda okullarının yaygınlaşması ve tanıtımı için aktif görevler almışlardır. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra hükümet din özgürlüğü noktasında sorun yaşanmayacağını belirterek Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmasını karara bağlamıştır.²⁰ Bu dönemde 7 İmam Hatip Okulu açılarak bu okulların sayısı 26'ya yükselmiştir. İmam Hatip Okullarının sayısında hızla artış yaşanarak 1972-1973 yıllarına gelindiğinde bu okulların orta kısmı 70'e, lise kısmı 71'e yükselmiştir.²¹

İmam Hatip Okullarında yaşanan artış bazı kesimlerin hoşuna gitmemiş ve bu okullar eleştirilmiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası sonrası bu okullara dönük ıslahların

¹⁸ Ahmet Koç, “İmam-Hatip Okulları Kuruluşu: Celal Hoca'lı Yıllar”, Eğitime Bakış Dergisi, Yıl:11, Sayı:35, Ekim/Kasım/Aralık 2015, s.33-41.

¹⁹ Aşlamacı, Pakistan Modeline Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s.98-106.

²⁰ Halis Ayhan, Türkiye’de Din Eğitimi, İstanbul, 2014, s. 192.

²¹ Aşlamacı, Pakistan Modeline Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s.109-113.

olacağı belirtilerek İmam-Hatip Okullarının dört yıllık birinci devresi kapatılmıştır. Bu dönemde İmam-Hatip orta kısmı dört yıldan üç yıla indirilmiş ve İmam-Hatip meslek dersleri programdan kaldırılmış diğer okullarda olduğu gibi Din ve Ahlak Bilgisi dersi konulmuştur. İmam Hatip Okullarının lise kısmının süresi dört yıl olarak belirlenmiş ve yeni bir program hazırlanarak uygulanmıştır. Bu dönemde yeni İmam Hatip Okullarının açılmasına izin verilmediği gibi var olan okulların sayısı 42'ye indirilmiştir. Bu dönemde sadece erkek öğrenciler okula alınmış, kız öğrencilerin kaydı yapılmamıştır. 1976 yılında hukukçu bir velinin dava açması sonucu “eğitimde fırsat eşitliği ilkesine” ters düştüğü kararıyla bu uygulama iptal edilmiş ve kız öğrenciler tekrar İmam-Hatip Okullarına kayıt yaptırmaya başlamıştır.²²

1973 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu yürürlüğe girmiş ve İmam Hatip Liseleri; İmamlık, Hatiplik ve Kuran Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesini sağlayacak görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı açılan orta öğretim sistemi içinde hem mesleğe, hem de yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumları olarak tanımlanmıştır. Bu kanunun şu faydaları olmuştur. Öncelikle Tevhid-i Tedrisat Kanunundan sonra bu okullar için hukuki bir dayanak ortaya konmuştur. Liselere dönüştürülmeleri sebebiyle diğer lise diplomalarına ihtiyaç duymadan üniversitelerin sosyal alanlarını tercih edebilmelerinin önü açılmıştır. Yani üniversiteye girişin anahtarı ellerine verilmiştir. Ayrıca 1974 yılında CHP ve MSP koalisyonu dönemde bu okulların orta kısımlarına Kuran-ı Kerim ve Arapça dersleri zorunlu seçmeli dersler olarak eklenerek bu okulların ortaokul kısmı tekrar açılmış ve bu okullar 3+4 7 yıllık okul haline dönüştürülmüştür. Kısa sürede İmam Hatiplerin sayısı 72'den 374'e yükselmiştir.²³ Öğrenci sayısında büyük bir artış olması halkın bu okullara teveccühünün göstergesi olmuştur. Bu teveccüh aynı zamanda halkın hem dünyevi hem uhrevi yönden çocukların hayata hazırlanmaları isteğinin tezahürüdür. 1980'li yıllara bakıldığında Türk İslam sentezi paradigması etrafında şekillendirilmeye çalışılan İmam Hatip Liseleri yönetim ne yaparsa yapsın niceliksel ve niteliksel olarak değişse de halkın talepleri doğrultusunda var olmaya devam etmiştir.

28 Şubat 1997'de toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan kararların uygulanma sürecinde İmam Hatip Liselerine ilişkin pek çok olumsuzluk yaşanmıştır. Bu

²² Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi, Edt: Köylü ve Altaş, Din Eğitimi, s.241-243.

²³ Öcal, “İmam Hatip Liselerinde Din Eğitimi, a.g.e. s.243-246.

süreçte alınan 8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçme kararı ile İmam Hatip Liselerinin orta kısmı kapatıldığı gibi Yüksek Öğretim Kanunun 45. maddesi çerçevesinde yapılan bir düzenleme ile de taban kat sayısı uygulamasına geçilerek bu okul mezunlarının ilahiyat fakülteleri dışında yüksek öğretim kurumlarına girmeleri neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. 1996-1997 yılları arasında her 100 öğrenciden 9'u İmam Hatip Lisesinde iken bu oran bu süreçte hızla düşmeye başlamıştır.²⁴

3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleşen seçimler sonucunda iktidara gelen AK Parti ile birlikte İHL'ler yeniden canlanmaya başlamıştır. 2003 yılından itibaren İHL'lerdeki öğrenci sayısı yeniden artış göstermiştir. Ak parti iktidarı İHL'lerle özdeş olan üniversiteye girişteki katsayı uygulamalarını kaldırmak için pek çok kez girişimde bulunmuş ancak bu konudaki nihai çözümü 2012 yılında gerçekleştirebilmiştir. Söz konusu yılda yapılan ve 4+4+4 düzenlemesi olarak bilinen düzenleme ile 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yerine, 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim getirilmiştir. Bu çerçevede 1997 yılında kapatılan İHL'lerin orta kısımları yeniden açılmıştır. Ayrıca üniversiteye giriş ve yerleştirme işlemleri yeniden düzenlenmiş, İHL mezunlarının üniversitelerin tüm bölümlerine herhangi bir engel olmaksızın girmelerine imkân tanınmıştır.²⁵

1.2. İmam-Hatip Liselerinin Amaç ve Fonksiyonları

Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan, ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan İmam Hatip Liselerinin amaçları; İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli en az lise seviyesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş elemanlar yetiştirmektir.²⁶ İmam Hatip Liseleri eğitim ve öğretim çalışmalarında, İmam Hatip Liselerinde yetişecek insanın nitelikleri; Anayasa nizamına bağlı, Milli Eğitimin amaçlarını benimseyecek ve bunları uygulayacak, İslam'da tanımını bulan güzel ahlakın icaplarını yaşayıp yerine getirecek birer aydın, ilmi görüş ve anlayış kazanmış, bilgilerini mesleki alanda kullanma yollarını öğrenmiş, toplumun kalkınmasında

²⁴ Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s.135-138.

²⁵ Aşlamacı, a.g.e. , s.149.

²⁶ Öcal, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi, s.127.

topluma kültürel, ekonomik ve sosyal yönden katkıda bulunacak, örnek ve güvenilir birer meslek elemanı olarak yetiştirilmesi şeklinde belirtilmiştir.²⁷

Bu itibarla, meslek derslerinin genel amaçları öğrencilere, ileri de üzerlerine alacakları görev yönünden inanç ve ibadetle ilgili alanlarında ve topluluk karşısında yapacakları konuşmalarda ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve güveni kazandırmak, onların dini yaşamalarını, dini görevleri içtenlikle yapmalarını ve bununla ilgili alışkanlıkları kazanmalarını sağlamaktır.²⁸

Din eğitimi ve hizmetleri verecek personelin yetiştirilmesi için kurulan İmam Hatip Liseleri aynı zamanda yurtdışında Müslümanların yaşadığı ülkelerde görev alacak personelin yetişmesinde ilk basamağı oluşturmaktadır.²⁹

İmam Hatip Liselerinin genel amaçlarının yanında örtük amaç ve fonksiyonlarının olduğu görülmektedir. İmam Hatip Liseleri din görevlisi yetiştirmek maksadıyla kurulsada muhafazakâr aileler çocuklarını hem din eğitiminin hem de pozitif ilmin bir arada verildiği bu okullara dinlerini en güzel şekilde öğrenmeleri ve güzel ahlak sahibi olmaları için göndermektedir.³⁰ Halkın bu okullara yüksek oranda teveccüh göstermesi İmam Hatip Liselerine, din görevlisi yetiştirmenin yanında üniversitelerin farklı alanlarına gitmek isteyen öğrencileri yetiştirme görevini de yüklemiştir. Hangi mesleği icra edecek olursa olsun inançlı, dürüst ve sorumluluk sahibi kişilerin yetişmesi İmam Hatip Liselerinin misyonu arasında yer almaktadır.³¹ Türkiye İmam Hatipliler Vakfı'nın 2012 yılında yaptığı araştırma sonuçlarına göre toplum İmam Hatip öğrenci ve mezunlarını milli-manevi değerlere sahip, gelenek ve göreneklerine bağlı vatansever kişiler olarak görmektedir.³²

Doğru dini bilginin öğrenilmesinin en önemli adreslerinden biri İmam Hatip Liseleri olarak görülmektedir. Batıl inanç ve hurafelerden uzak, toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlayan vatansever bir neslin yetişmesi için İmam Hatip Liselerine

²⁷ İsmail Sağlam, "İmam Hatip Liselerinde Yetiştirilmek İstenen İnsan Modeli, Edt: Kaymakcan ve diğerleri, 100.Yılında İmam Hatip Liseleri, s.994-995.

²⁸ Sağlam, "İmam Hatip Liselerinde Yetiştirilmek İstenen İnsan Modeli, a.g.e. , s.995-996.

²⁹ <http://www.muhammedhamidullahaihl.com/uluslararasi-imam-hatip-lisesinin-vizyonu-genel-amaclari-icerik-52> Erişim Tarihi: 16.07.2019

³⁰ Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, s.178.

³¹ Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, s.184-185.

³² <http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/T%C3%BCrkiyede-%C4%B0mam-Hatip-Liseleri-ve-%C4%B0mam-Hatipliler-Alg%C4%B1s%C4%B1-Kamuoyu-Ara%C5%9F%C4%B1rmas%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 08.08.2019.

ihtiyaç vardır. Diğer taraftan fakir ve kırsal kesimden aileler, çocuklarını hem dinini öğrenmeleri hem de pozitif ilmi almaları için bu okulları tercih etmektedir.³³ Bu okullar yıllarca halkın desteğiyle ayakta kalmıştır. İmam Hatip Okulları köylerden gelen bu öğrencilere maddi manevi destek sağlamıştır. Bu durum Türkiye’de okullaşma oranının artmasına sebep olmuş, eğitimde imkân ve fırsat eşitliğine katkı sunmuştur.³⁴

Türkiye’de yıllarca kız çocukları okula gönderilmemiş eğitimden mahrum kalmışlardır. Çok az kişinin okuduğu dönemler İmam Hatip Liselerinin açılmasıyla geride kalmıştır. Muhafazakâr kesim hem başörtüsüyle gidilebilmesi hem de karma olmaması sebebiyle kızları bu okullara göndermeyi tercih etmiştir. İmam-Hatip Liseleri aracılığı ile muhafazakâr ailelerin kız çocukları okula gönderilerek topluma kazandırılmıştır. Sonuç olarak İmam Hatip Liselerinin kız çocuklarının okullaşmasında çok büyük katkısı olmuştur.³⁵

Toplumsal içinde uyumlu bir şekilde yaşama konusunda topluma katkı sağlayan İmam Hatip Liseleri halk aydın arasında da uzlaşmaya sebep olmuştur. Her alanda inançlı, entelektüel, dinini bilen insanların yetişmesi toplumun ortak paydası olan İslam’ın doğru yaşanması ve doğru anlaşılmasına çok büyük katkı sağlamıştır.³⁶

10 Mayıs 1972 tarihli İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliği ve 31 Temmuz 2009 tarih ve 27305 sayılı resmi gazetede yayınlanan İmam Hatip Liseleri Yönetmeliğinde İmam Hatip Liselerinin amacı; anayasaya bağlı, ahlaklı, aydın, milli bünyemize zararlı akımlar karşında uyanık, çalışkan, kültürlü, örnek kişilerin yetiştirilmesi olarak belirtilmiştir. Celalettin Ökten ve Hayrettin Karaman gibi İmam Hatip Liselerini kendilerine dava edinmiş kişilerin bakış açısına göre İmam Hatip Liselerinde din görevlisi yetiştirme gayesi tali bir gaye olarak görülmektedir. Asıl amacın kendisine ve yaşadığı topluma faydalı, kültürlü, inançlı, bilgili gençler yetiştirmenin insana değer veren problemlere çözüm üretebilen, şarkı-garbi iyi bilen, milli ve manevi değerlerini koruyan münevver kişiliklerin yetiştirildiği kurumlar olarak görülmektedir.³⁷

³³ Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, s.190-191.

³⁴ Cebeci, a.g.e. s.190-191.

³⁵ Cebeci, a.g.e. s.190-191.

³⁶ Cebeci, a.g.e. s.184-191.

³⁷ Aşlamacı, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam Hatip Okulları, s.172- 181.

1.3. İmam Hatip Liselerinin Müfredat Yapısı

İmam Hatip Liseleri aynı zamanda ortaöğretim düzeyinde din görevliliğine eleman yetiştiren okullar olduğu için mesleğe yetiştirme noktasında hedeflenen elemanların, kazanmasını istedikleri niteliklere uygun olarak müfredatında, genel kültür dersleri ile mesleki alan dersleri birlikte verilmektedir. İmam Hatip Liselerinin kuruluşundan beri program bu şekilde uygulanagelmıştır. İmam Hatip Liselerinin tarihsel sürecine baktığımızda zaman zaman oranlar değişmekle beraber en son öğretim programına göre yaklaşık olarak % 75'i genel kültür, % 25'i mesleki dersler olarak orantılanmıştır.³⁸

İmam Hatip Liselerinin ders çizelgeleri ve öğretim programları diğer okullar gibi Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili birimleri tarafından merkezi olarak hazırlanmaktadır. İmam Hatip Liselerinin müfredatlarındaki mesleki alan derslerinin öğretim programları, merkezi yönetimde bağlı oldukları Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan komisyonlar tarafından hazırlanarak onay için Talim Terbiye Kurulu'na sunulur. Müfredatta yer alan ve diğer aynı kademedeki okullarda da ortak okutulan genel kültür dersleri de aynı şekilde MEB'in merkezdeki ilgili birimi tarafından hazırlanıp onay için Talim Terbiye Kurulu'na sunulmaktadır. Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan öğretim programları, MEB'e bağlı tüm İmam Hatip Liselerinde uygulanmaktadır.

İmam Hatip Liselerinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılı itibariyle geçerli olan haftalık ders çizelgesi aşağı tablolarda yer almaktadır.

³⁸ <http://dogm.meb.gov.tr/www/imam-hatip-ortaokul-ve-anadolu-imam-hatip-liseleri-tanitim-sunulari/icerik/649>, Erişim Tarihi: 25.06.2019.

Tablo 1.1. Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ (2018-2019 Eğitim Öğretim Yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulanacaktır.)					
DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI	5	5	5	5
	TARİH	2	2	2	-
	T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK	-	-	-	2
	COĞRAFYA	2	2	-	-
	MATEMATİK	6	6	-	-
	FİZİK	2	2	-	-
	KİMYA	2	2	-	-
	BİYOLOJİ	2	2	-	-
	FELSEFE	-	2	2	-
	YABANCI DİL	5	2	2	2
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR / GÖRSEL SANATLAR / MÜZİK	2	1	1	1
	SAĞLIK BİLGİSİ VE TRAFİK KÜLTÜRÜ	1	-	-	-
	ARAPÇA (*)	4	3	-	-
TOPLAM		33	29	12	10
	KUR'AN-I KERİM (*)	5	4	4	3
	MESLEKİ ARAPÇA (*)	-	-	3	3
	TEMEL DİNİ BİLGİLER	1	-	-	-
	SİYER	-	2	-	-
	FIKİH	-	2	-	-
	TEFSİR	-	-	2	-
	DİNLER TARİHİ (*)	-	-	-	2
	HADİS	-	2	-	-
	AKAİD	-	-	1	-
	KELAM	-	-	-	2
	HİTABET VE MESLEKİ UYGULAMA	-	-	2	-
	İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ	-	-	-	2
	OSMANLI TÜRKÇESİ (*)	-	1	-	-
TOPLAM		6	11	12	12
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI		-	-	16	18
REHBERLİK VE YÖNLENDİRME		1	-	-	-
TOPLAM DERS SAATİ		40	40	40	40

Tablo1.2. Anadolu İmam Hatip Lisesi Seçmeli Dersler (A Grubu)

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ SEÇMELİ DERSLERİ (A GRUBU)

DERSLER			10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ	FIKİH OKUMALARI (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		TEFSİR OKUMALARI(1)	-	-	(1) (2)
		HADİS METİNLERİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		İSLAM AHLAKI (1)	-	(1)	(1)
		İSLAM BİLİM TARİHİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		KUR'AN OKUMA TEKNİKLERİ (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
		ARAPÇA (METİN-MUKALEME) (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
		MESLEKİ UYGULAMA (1)	-	-	(1) (2)
		İSLAM TARİHİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	TÜRK İSLAM SANATLARI	AHLAK VE TASAVVUF KÜLTÜRÜ (1)	-	(1)	(1)
		DİNİ MÜSİKİ (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		HUSN-I HAT (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		EBRU (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	DİL VE ANLATIM	TEZHP (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (2)	-	(2) (3) (4) (5)	(2) (3) (4) (5)
		DIKSIYON VE HITABET (1)	-	(1)	(1)
	MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ	OSMANLI TÜRKÇESİ (3)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		SEÇMELİ TEMEL MATEMATİK (2)	-	(2)	(2)
		SEÇMELİ MATEMATİK (2)	-	(3)(4)(5)(6)	(3)(4)(5)(6)
		SEÇMELİ FİZİK (2)	-	(3) (4)	(3) (4)
		SEÇMELİ KİMYA (2)	-	(3) (4)	(3) (4)
		SEÇMELİ BİYOLOJİ (2)	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
		ASTRONOMİ VE UZAY BİLİMLERİ (1)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		MATEMATİK TARİHİ VE UYGULAMALARI (3)	(2)	(2)	(2)
		FEN BİLİMLERİ TARİHİ VE UYGULAMALARI (3)	(2)	(2) (3)	(2) (3)
	SOSYAL BİLİMLER	SEÇMELİ TARİH (1)	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
		ÇAĞDAŞ TÜRK VE DÜNYA TARİHİ (1)	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
		TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ (1)	-	(2)	(2)
		SEÇMELİ COĞRAFYA (2)	-	(2) (3) (4)	(2) (3) (4)
		SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI (3)	(1) (2)	(2)	(2)
		PSİKOLOJİ (1)	-	(2)	(2)
		SOSYOLOJİ(1)	-	(2)	(2)
		MANTIK (1)	-	(2)	(2)
		BİLGİ KURAMI (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
		DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI (1)	-	(1)	(1)
		İŞLETME (1)	-	(2)	(2)
		EKONOMİ (1)	-	(2)	(2)
		GİRİŞİMCİLİK (1)	-	(1)	(1)
		YÖNETİM BİLİMİ (1)	-	(2)	(2)
		ULUSLARARASI İLİŞKİLER (1)	-	(2)	(2)
	YABANCI DİLLER VE EDEBİYATI	SEÇMELİ BİRİNCİ YABANCI DİL (3)	(2)	(2) (8) (10)	(2) (8) (10)
		SEÇMELİ İKİNCİ YABANCI DİL (4) (**)	(2)	(2) (4) (6)	(2) (4) (6)
		YABANCI DİL EDEBİYATLARI (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
	SPOR VE SOSYAL ETKİNLİK	FARŞÇA (2)	-	(2)	(2)
		SEÇMELİ BEDEN EGİTİMİ VE SPOR (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
	GÜZEL SANATLAR	SOSYAL ETKİNLİK (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
		SEÇMELİ GÖRSEL SANATLAR (3)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		SEÇMELİ MÜZİK (3)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
		SANAT TARİHİ (1)	-	(2)	(1) (2)
	BİLİŞİM	DRAMA (3)	(1)	(1) (2)	(1) (2)
		BİLGİSAYAR BİLİMİ (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
		PROJE HAZIRLAMA (1)	-	(1) (2)	(1) (2)

Tablo 1.3. Anadolu İmam Hatip Lisesi Seçmeli Dersler (B Grubu)³⁹**ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ SEÇMELİ DERSLERİ (B GRUBU)**

DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
SPOR	ATLETİZİM (2)	-	-	(2)	(2)
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR TARİHİ (1)	-	-	-	(2)
	BİREYSEL SPORLAR (3)	-	(2)	(2) (3)	(2) (3)
	EĞİTSEL OYUNLAR (1)	(2)	-	-	-
	GELENEKSEL SPORLAR (ATA SPORLARI) (3)	-	(1) (2)	(2)	(2)
	GENEL JİMNASTİK (2)	-	(2)	(1) (2)	-
	SPOR ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	SPOR PSİKOLOJİSİ VE SOSYOLOJİSİ (1)	-	-	-	(2)
	SPOR UYGULAMALARI (3)	-	(1) (2)	(2) (3)	(2) (3)
	SPOR VE BESLENME (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	SPORCU SAĞLIĞI (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	TAKIM SPORLARI (4)	(2)	(2)	(2) (3)	(2) (3)
	TEMEL SPOR EĞİTİMİ (1)	(2)	-	-	-
	BATİ MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI (2)	-	(1) (2)	(2)	(2)
MÜZİK VE MUSİKİ	BİREYSEL SES EĞİTİMİ (1)	-	(1)	(1)	-
	BİLİŞİM DESTEKLİ MÜZİK (1)	-	-	-	(2)
	ÇALGI EĞİTİMİ (3)	(1)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	DİNİ MUSİKİ (3)	(2)	(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	MÜZİK KÜLTÜRÜ (1)	-	-	-	(1) (2)
	PİYANO (1)	(1)	-	-	-
	TÜRK HALK MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI (3)	(2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	TÜRK MUSİKİSİ, NAZARİYATI VE USULLERİ (3)	-	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	TÜRK MÜZİĞİ TARİHİ (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	TÜRK SANAT MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI (3)	(2)	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	DESEN (4)	(2)	(2) (3)	(2) (3)	(2) (3)
GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ GÖRSEL SANATLAR	EBRU (4)	(2)	(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	ESTETİK (1)	-	-	(2)	-
	DİJİTAL GRAFİK (1)	-	(1) (2)	(2)	(2)
	FOTOĞRAF (1)	-	(1) (2)	(2)	(2)
	GELENEKSEL TÜRK SANATLARI MİNYATÜR (3)	-	(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	GRAFİK TASARIM (1)	-	-	(2) (3)	-
	HÜSN-İ HAT (4)	(2)	(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	HÜSN-İ HAT YAZI ÇEŞİTLERİ (2)	(2)	2(1) (	(1) (2)	-
	KALİGRAFİ (1)	-	-	-	(1) (2)
	MÜZE EĞİTİMİ (1)	-	-	-	(1) (2)
	PALEOGRAFYA (1)	-	(1) (2)	(1) (2)	(1) (2)
	TEMEL SANAT EĞİTİMİ (1)	(2)	-	-	-
	TEZHİP (4)	(2)	(1) (2)	(1) (2) (3)	(1) (2) (3)
	TÜRK İSLAM SANATI TARİHİ (1)	-	-	(1) (2)	(1) (2)
	İKİ BOYUTLU SANAT ATÖLYE (2)	-	(2) (3)	(2) (3)	(2) (3)
	ÜÇ BOYUTLU SANAT ATÖLYE (2)	-	(2) (3)	(2) (3)	(2) (3)
	İMGESEL RESİM (3)	-	(2)	(2)	(2)

³⁹ https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_07/01154039_AIHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf, Erişim Tarihi: 26.07.2019.

2017 yılında yapılan değişiklikler 2013 yılına ait haftalık ders çizelgesi arasında bir kıyas yapıldığında Dil ve Anlatım dersi ile Türk Edebiyatı dersi Türk Dili ve Edebiyatı adı altında birleştirilerek 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda 5 saat; Tarih dersi 9 ve 10. sınıflara ek olarak 11. sınıfa da getirilmiştir. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 11. sınıftan 12. sınıfa aktarılmıştır. Matematik dersi 9.sınıfta 4 saat olarak okutulurken bu ders 9 ve 10. sınıflarda 6'şar saat olarak değiştirilmiştir. Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri 10. sınıfa da 2 saat olarak konulmuştur. 11. sınıfta görülen Felsefe dersi 10. sınıfta da 2 saat olarak konulmuştur. 2 saat olarak okutulan Yabancı Dil 9. sınıfta 5 saate çıkarılmıştır. Mesleki Arapça dersi 9. sınıfta 5 saat 10 ve 11. sınıfta 4 saat olarak okutulurken yeni müfredatta Arapça ve Mesleki Arapça olarak ayrılmış ve Arapça 9. sınıfta 4 saat, 10. sınıfta 3 saat olarak düzenlenmiştir. Mesleki Arapça da 11 ve 12. sınıflarda 3'er saat olarak uygulanmıştır. Kuran-ı Kerim dersi 9. sınıfta 6 saat, 10. sınıfta 5 saat, 11 ve 12. sınıfta 4 saat iken yapılan değişiklikle 9. sınıfta 5 saat, 10 ve 11. sınıflarda 4 saat, 12. sınıfta 3 saat olmuştur. Akaid ve Kelam olan 2 saatlik ders Akaid 11. sınıfta 1 saat, 12. sınıfta Kelam ismi altında 1 saat olarak değiştirilmiştir. Hitabet ve Mesleki Uygulama dersi 12.sınıftan 11. sınıfa alınmıştır. Daha önce programda olmayan Osmanlı Türkçesi 10. sınıfta 1 saat olarak konulmuştur. Her sınıfta 1 saat olarak görülen Rehberlik ve Yönlendirme dersi sadece 9. sınıfta 1 saat olarak verilmiş diğer sınıflardan kaldırılmıştır.

Ders çizelgesinde görüldüğü üzere İmam Hatip Liselerinde dersler ortak dersler, meslek dersleri ve seçmeli dersler olarak üç gruba ayrılmıştır. Ortak dersler 13, meslek dersleri 13 ders olarak belirlenmiştir. Ortak dersler genel eğitimle ilgili dersler olup en fazla 9 ve 10.sınıf programlarında yer almaktadır. Ortak dersler 9.sınıfta 33 saat, 10.sınıfta 29 saat, 11.sınıfta 12 saat, 12.sınıfta 10 saat olarak yer almaktadır. Meslek dersleri 9.sınıfta 6 saat, 10.sınıfta 11 saat, 11.sınıfta 12 saat, 12.sınıfta 12 saat olarak yer almaktadır. Seçmeli ders çizelgesinde görüldüğü gibi A grubunda Temel İslam Bilimleri alanında 10 ders, Türk İslam Sanatları alanında 4 ders, Dil ve Anlatım alanında 3 ders, Matematik ve Fen Bilimleri alanında 8 ders, Sosyal Bilimler alanında 15 ders, Yabancı Diller ve Edebiyatı 4 ders, spor ve Sosyal Etkinlik alanında 2 ders, Güzel Sanatlar alanında 4 ders ve Bilişim alanında 2 ders bulunmaktadır. Toplam 52 ders olan seçmeli derslerden 14 ders mesleki alanla ilgilidir.

İmam Hatip Lisesi müfredatı derslerin alanlara göre dağılımına bakıldığında 2013 yılında yaklaşık % 42 mesleki alan, %58 genel kültür alanı gibi bir oran varken 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulanan programda % 25 mesleki alan, % 75 genel kültür alanı şeklindedir.

1.4. İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi

Mesleki din eğitimi, din hizmetlerinde ve din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinde görev alacak elemanları yetiştirmek üzere yapılan eğitimidir. Diğer bir deyişle dini bilgilerin meslek bilgisi olarak okutulmasıdır.⁴⁰ Türkiye’de ortaöğretim sistemi içerisinde mesleki din eğitimi ve öğretiminin yapıldığı kurumlar İmam hatip liseleridir. Bu kurumların amaç ve işlevleri her ne kadar tarihsel süreçte çeşitlenmiş olsa da, kuruluşlarından itibaren esas amaçlarının din hizmetlerini yürütecek din görevlilerinin yetiştirilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu okulların öğretim programlarında yaklaşık olarak % 25 oranında yer alan meslek dersleri ve okullardaki mesleki uygulamalarla, bu okul öğrencilerine ileride üstlenecekleri din hizmetleri alanındaki görevlerine mesleki yeterlik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle bu amacın gerçekleştirilmesinde bu okullardaki meslek dersleri öğretim programlarının amaca uygun hazırlanması ve bu programı uygulayacak olan öğretmenlerin gerekli yeterliklere uygun yetiştirilmesi önem taşımaktadır.

1.4.1. İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları

Öğretim programı okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması gereken bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir.⁴¹ 2017 ve 2018 yıllarında ilk ve ortaöğretimdeki tüm derslerin öğretim programları yeniden hazırlanmıştır. Yapılan müfredat değişikliğinin gerekçesi olarak sosyokültürel hayat, bilim ve teknolojiye değişim ve gelişimlerin bireyin ve toplumun ihtiyacını ve beklentilerini farklılaştırdığı ve bu farklılaşmaya paralel olarak çağın gerekliliklerini karşılayabilecek bireylerin yetişmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Yeni programlarda değerler eğitimi vurgusu yapılarak değer eğitiminin eğitimin nihai gayesi ve ruhu olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin değerleri öğrencilere aktarırken teorik bilgileri aktarmaktan ziyade öğrencinin yaşamında pratiğe dönüştürmesi için en etkin yöntemleri

⁴⁰ Cebeci, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, s.168

⁴¹ Özcan Demirel, Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, 2009, s.16

kullanması ve uygun yaklaşımı kullanarak kazandırması gerektiği vurgulanmıştır. Konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma ve değerlendirme becerilerini ortaya çıkarabilecekleri yeni öğretim tekniklerini kullanarak aktarmaları istenmiştir. Teknolojiden bilim çağına geçildiği günümüzde bireyden beklentiler temel bilgi ve becerilerin yanında eleştirel düşünme özgün düşünme, araştırma yapma ve çözüm üretme gibi bilişsel; girişimcilik, iletişim ve empati kurma gibi sosyal; özgüven, kararlılık ve liderlik gibi kişisel yeterlilik ve becerilerinin kazandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda değiştirilen programlarda evrensel, değerler eğitimi önceleyen, sade ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca öğrencilere sunacağı imkânlarda en temel unsurun öğrenilen her türlü bilgi, beceri ve tutumun bir davranışa dönüşmesinden ziyade öğrencilerin kendilerine ve topluma hizmet edebilecek bir yetkinlik olarak yerleşmesi olduğu vurgulanmıştır. Ana aktörün öğretmen olduğu fakat yönetmek, gütmek yerine rehberlik ve ustalığıyla onlara duyuşsal, bilişsel ve farklılıklarının farkına vararak sevgi temelli bir yaklaşımla ders işlenmesi istenmiştir.⁴²

İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretim programları da “2023 Eğitim Vizyonu Belgesi” çerçevesinde 2018 yılında yeniden hazırlanmıştır. Öğretim Programlarında her ders için giriş başlığı altında o dersin önemi anlatılmıştır. Genel amaçlar başlığı altında dersin amacı ve o derste öğrencinin neler kazanması gerektiği ile ilgili bilgiler vermiştir. Üniteler başlığı altında üniteler ve kazanımları ele alınmıştır. Ünite adı, kazanım sayısı, süresi ve konular içindeki yüzdelik oranı çizelge şeklinde sunulmuştur. Tablo şeklinde kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar konulmuştur. Ünitenin açılımları başlığı altında üniteyi ve alt başlıkları verilmiştir. Son olarak örnek etkinlik uygulamaları başlığı altında örnek ders anlatımıyla öğretmenlere yol gösterici bir plan çizilmiş ve dersin nasıl anlatılacağı ve nelere dikkat edileceğine dair örnekler verilmiştir.

1.4.2. Meslek Dersleri Öğretmenleri

İmam Hatip Liselerinin müfredatında yer alan meslek derslerinin öğretmenleri İlahiyat Fakültelerinde 4 veya 5 yıllık programlarda yetiştirilmektedir. Meslek dersi öğretmenleri, meslek dersleri için branşlaşma olmadığından meslek derslerinin tamamına kendisi veya okul idaresinin belirlediği dersleri okutmaktadırlar. Öğretmen

⁴² <https://ttkb.meb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 16.07.2019)

adaylarına pedagojik formasyon eğitimi üniversiteler tarafından verilmektedir. Son yıllarda ayrı bir program olarak verilmek yerine pedagojik formasyon dersleri fakültenin 4 yıllık eğitim-öğretim programı içerisinde verilmektedir. Fakültenin 4.yılında staj eğitimi verilerek ayrı bir programa tabi tutulmaktadır. 27 Temmuz 2016 tarihinden itibaren öğretmen adaylarına sözleşmeli ve mülakat ile alınması şeklinde bir düzenleme getirilmiştir.⁴³

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin ataması diğer öğretmenlerin ataması gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi sistemle yapılmaktadır. ÖSYM tarafından hazırlanan Kamu Personeli Seçme Sınavı(KPSS)'na girip puan üstünlüğüne göre atanmaktadırlar. KPSS sınavı genel kültür, genel yetenek, eğitim bilimleri adı altında 3 oturum düzenlemekte ve öğretmen adaylarının tamamını aynı sınava tabi tutmaktadır. 2013 yılı itibariyle bazı branşlara alan sınavı getirilmişti. Bu branşlarda İHL meslek dersleri yer almıyordu. 2019 yılı itibariyle İHL meslek dersleri için de alan sınavı şartı getirilmiştir.⁴⁴

İHL meslek dersi öğretmenleri üzerine yapılan çalışmalarda hem alanlarında hem de mesleki alan da yeterli olmadıkları yönünde sonuçlar elde edilmiştir. İHL meslek dersi öğretmenlerinin ihlaslı çalışmadıkları, teknolojiden yeterli düzeyde faydalanmadıkları, alanlarında materyal üretmedikleri, yeni öğretim tekniklerini kullanmadıkları ve kendilerini güncellemedikleri yönünde eleştiriler yapılmaktadır.⁴⁵ Koç'un İHL meslek dersi öğretmenlerinin yeterliliği üzerine yaptığı araştırma sonucu; öğretmenlerin mesleğe sevgisi, özgüvenleri, hoşgörülü, güvenilirlik, rol-model olma gibi kişisel özellikler bakımından iyi olmalarına karşın; kendini güncelleme, meslek ve branşla ilgili yenilikleri takip etme, kendini geliştirme ve okul dışı etkinliklerde sorumluluk alma gibi mesleki nitelikler bakımından istenen düzeyde olmadıkları şeklindedir.⁴⁶ Karateke ve Aşlamacı'nın İmam Hatip Lisesinde görev yapan idareciler

⁴³ <https://www.memurlar.net/haber/599523/sozlesmeli-ogretmenlik-ve-mulakat-geldi.html>, Erişim Tarihi: 12.07.2019

⁴⁴ <https://www.sabah.com.tr/memurlar/ogretmen/2018/12/27/ogretmenlik-sinavina-iki-yeni-brans-eklendi>, Erişim Tarihi: 25.07.2019.

⁴⁵ Ahmet Koç, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009, cilt: 13, sayı: 2, s. 131-174. İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Dayalı Nitel Bir Araştırma", s.76. Tuncay Karateke, "İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma", Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, s.162-163.

⁴⁶ Koç, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", s. 131-174.

üzerine yaptıkları çalışmalarda da din eğitiminin niteliğini etkileyen faktörler arasında meslek dersi öğretmenlerinin alan bilgisi ve mesleki yeterlilik yönünden yetersiz olmaları sorun olarak dile getirilmiştir.⁴⁷Bu bakımdan İHL meslek dersi öğretmenlerini hem alan bilgisi hem öğretmenlik becerisi kazandırma noktasında yeterli hale getirmek için İlahiyat Fakültelerinde düzenlemeler yapılmalıdır. Bu okullarda öğretmen adaylarına idealizm ve meslek aşkı kazandırılmalıdır.⁴⁸ Atanan öğretmenlere yönelik de Milli Eğitim Bakanlığı'nın hizmet içi eğitim, seminer vb. yollarla öğretmenini yeterli hale getirmesi gerekmektedir.

⁴⁷ Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Dayalı Nitel Bir Araştırma", s.76. Tuncay Karateke," İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma", Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, s.162-163.

⁴⁸Öcal, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi, s. 490-500.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma modelinde yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yöntemi olayların vuku bulduğu doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ele alındığı ve görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹ Bu araştırmada da İHL’lerdeki meslek derslerinin değerlendirilmesinin öğrenci görüşleri doğrultusunda daha detaylı incelenmesi için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılması tercih edilmiştir. İmam Hatip Liselerinin tarihi ile ilgili bilgiler için literatür taraması yapılmış ve meslek derslerinin öğretim sürecinin değerlendirmesi için İHL öğrencilerinin görüşlerine başvurulmuştur.

2.2. Çalışma Grubu ve Özellikleri

Araştırmanın çalışma grubu Şanlıurfa ili merkez ilçelerinde bulunan Şanlıurfa Anadolu İmam Hatip Lisesi, Şanlıurfa Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Fatma Zehra Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Süleymaniye Anadolu İmam Hatip Lisesi, Orhangazi Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde 10, 11 ve 12. sınıflarda öğrenimlerine devam eden ve gönüllülük esasına göre belirlenen 30’ı kız 15’i erkek toplam 45 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan İHL öğrencilerinin özellikleri ve verilerin analizinde kendilerini temsil edecek kodlara tablo 2.1’de yer verilmiştir:

⁴⁹ Sait Gürbüz, Faruk Şahin, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Ankara, Ekim,2018, s. 408.

Tablo 2.1. Çalışma Grubu ve Özellikleri

Katılımcının kodu	Cinsiyeti	Sınıfı	Yaşı	Okulu
K1	Kız	12	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K2	Kız	12	18	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K3	Kız	11	18	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K4	Kız	11	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K5	Kız	11	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K6	Kız	12	18	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K7	Kız	12	18	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K8	Kız	12	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K9	Kız	12	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K10	Kız	11	17	Şanlıurfa K. A. İ. H. L.
K11	Kız	11	17	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K12	Kız	11	16	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K13	Kız	12	17	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K14	Kız	11	16	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K15	Kız	11	16	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K16	Kız	11	16	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K17	Kız	10	16	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K18	Kız	11	18	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K19	Kız	12	18	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K20	Kız	12	18	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K21	Kız	12	17	Fatma Zehra K. A. İ. H. L.
K22	Kız	11	17	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K23	Kız	11	16	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K24	Kız	10	17	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K25	Kız	10	15	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K26	Kız	12	17	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K27	Kız	12	18	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K28	Kız	12	18	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K29	Kız	11	16	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K30	Kız	12	18	Orhangazi K. A. İ. H. L.
K31	Erkek	11	17	Şanlıurfa A. İ. H. L.
K32	Erkek	11	17	Şanlıurfa A. İ. H. L.
K33	Erkek	11	17	Şanlıurfa A. İ. H. L.
K34	Erkek	11	18	Şanlıurfa A. İ. H. L.
K35	Erkek	11	18	Şanlıurfa A. İ. H. L.
K36	Erkek	12	19	Süleymaniye A. İ. H. L.
K37	Erkek	10	16	Süleymaniye A. İ. H. L.
K38	Erkek	12	18	Süleymaniye A. İ. H. L.
K39	Erkek	12	18	Süleymaniye A. İ. H. L.
K40	Erkek	11	18	Süleymaniye A. İ. H. L.
K41	Erkek	12	18	Süleymaniye A. İ. H. L.
K42	Erkek	11	17	Süleymaniye A. İ. H. L.
K43	Erkek	12	17	Süleymaniye A. İ. H. L.
K44	Erkek	12	18	Süleymaniye A. İ. H. L.
K45	Erkek	12	18	Süleymaniye A. İ. H. L.

Tablo 2.1'e göre görüşme yapılan İHL öğrencilerinin 30'u kız, 15'i ise erkektir. Katılımcılardan 21 tanesi 12. Sınıfta okurken 20 kişi 11.sınıf ve 4 kişide 10.sınıfta okumaktadır. Yaş itibarıyla 1 kişi 19 yaşında, 18 kişi 18 yaşında, 17 kişi 17 yaşında, 8 kişi 16 yaşında ve 1 kişi de 15 yaşındadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Sorular oluşturulurken bir ön çalışma yapılmış öğrencilere İHL meslek dersleri, İHL Meslek öğretmenleri ve İHL okulları ile ilgili sorunlarını beş madde halinde değerlendirmeleri istenmiştir. Bu ön çalışmadan sonra öğrencilere yöneltilmek üzere 11 maddelik bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken soruların katılımcının kendisini rahat ifade edeceği esneklikte olmasına dikkat edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

1. İmam Hatip Lisesinde okumak kendi tercihin miydi? Tercihinde neler etkili oldu?
2. En çok sevdiğin ve sevmediğin dersler hangileridir? Neden?
3. Üniversitede hangi alanda okumak istersin? İmam Hatip Liselerinin mesleki yönelimine uygun olduğunu düşünüyor musun?
4. İmam Hatip Lisesinde okuduğunuz meslek dersleri (Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kuran-ı Kerim, Kelam vd.) hakkında neler düşünüyorsun?
5. Meslek derslerinin öğretim programlarını ve ders kitaplarını nasıl buluyorsun?
6. Meslek dersleri öğretmenleriniz hakkında ne düşünüyorsun?
7. Meslek dersleri öğretmenleriniz dersleri nasıl işliyorlar? Genelde hangi yöntem/ teknikleri kullanıyorlar?
8. Okuduğunuz meslek derslerinden beklentilerin nelerdir? Aldığınız meslek dersleri beklentilerini karşılıyor mu?
9. Sana göre okuduğunuz meslek derslerinin öğretiminde sorunlar var mı? Ne tür sorunlar var?

10. Sana göre meslek derslerinin öğretimi nasıl? Nasıl daha iyi olabilir?
11. Diğer derslerle meslek derslerinin öğretimini karşılaştırdığında sana göre ne tür benzerlik ve farklılıklar var?

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmadaki veriler, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ili merkez ilçelerinde bulunan 5 farklı AİHL’de öğrenim gören 45 AİHL öğrencisi ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler okul yönetimiyle görüşülüp gerekli izinler alındıktan sonra idare tarafından çağrılan öğrencilerden görüşme yapmayı kabul eden öğrencilerle boş bir sınıf veya okulun kütüphanesinde gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık 20 ile 40 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerin büyük bir kısmı katılımcıların izniyle ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Bir kısım öğrenci görüşme formunu kendisi yazı ile doldurmak istemiş ve onlara form verilmiştir. Katılımcılara görüşme öncesinde söyleyeceklerinin ve kimliklerinin gizliliğinin korunacağı ve sadece araştırma kapsamında kullanılacağı ifade edilerek, görüşlerini en ayrıntılı biçimde vermeleri istenmiştir.

Görüşmelerin tamamlanmasından sonra tüm ses kayıtları, katılımcıların söylediklerine bağlı kalınarak yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen görüşmeler, içerik analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir.⁵⁰ İçerik çözümlemede katılımcıların görüşleri önceden belirlenen konular bağlamında doğrudan aktarılmıştır. Ayrıca katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

⁵⁰ <https://www.uludagtezmerkezi.com/nitel-veri-analiz-yontemleri/> Erişim Tarihi: 07.08.2019

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun olarak başlıklandırılarak aşağıda sunulmuştur.

3.1. Öğrencilerin İHL Tercih Süreçleri

Araştırmada İmam Hatip Lisesi öğrencilerine İmam Hatip Liselerini tercihlerinde kimlerin ve nelerin etkili olduğu sorulmuş ve alınan cevaplar tablo 3.1'deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.1. İHL öğrencilerinin bu okulları tercih durumları

<i>Kategoriler</i>	<i>Katılımcı Sayısı</i>	<i>Katılımcılar</i>
Kendi tercihim	24	K1,K4,K5,K6,K10,K15,K18,K19,K21,K23, K25,K26,K29,K30,K31,K34,K35,K36,K37, K38,K39,K40,K43,K45
Din eğitimi almak için	8	K10,K15,K21,K29,K30,K35,K36,K40,
İlahiyata gitmek için	4	K4,K18,K19,K39
Çevresinde İHL mezunu birinin olması	4	K2,K34,K38,K43
KKÖ olmak için	1	K18
Karma olmaması	1	K25
İyi bir anne olmak için	1	K1
Ailemin tercihi idi	21	K2,K3,K7,K8,K9,K11,K12,K13,K14,K16,K17, K20,K22,K24,K27,K28,K32,K33,K41,K42, K44
Karma olmaması	6	K14,K16,K17,K22,K27,K28
Din eğitimi almam için	5	K13,K16,K17,K24,K41
Diğer liselere nazaran iyi	3	K12,K20,K22
Kültürümüzün etkisi	2	K11,K13
Örtünmem için	1	K13

Tablo 3.1'deki bulgularda da görüldüğü gibi katılımcıların İmam Hatip Lisesini tercihlerinde kendi istekleri ya da ailelerinin taleplerinin baskın olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılardan 24 kişi bu okullara kendi isteği ile geldiklerini belirtirken,

21 kişi ailenin talebi ile İHL'ye geldiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 53,3'ü kendi isteğı ile geldiklerini belirtmelerine karşın % 46,6 oranında öğrencinin kendi talebi ile değil ailenin talebi ile veya puanının bu okula yetmesi sebebi ile İHL'ye geldiğı görölmektedir. Kendi tercihi ile geldiğini belirten öğrencilerden K34 kodlu katılımcı: *“Kendi tercihim. Hayat yaşantım ve diğer okullardaki olumsuz hayat yaşantıları.”* K6 kodlu katılımcı *“Benim zamanımda İmam Hatip Liselerine ilgi azdı. Diğer liselere baktığımda İmam Hatip okullarındaki ahlak seviyesinin diğer okullardan daha yüksek olduğunu fark etmiştim. Bu sebeple tercih ettim.”* K19 kodlu katılımcı *“Kendi tercihimdi. Çünkü ilahiyat okumak istiyorum. Dedem de İmam-Hatip Lisesi'nde okumamı çok istiyordu. Kuran Kursu hocası olmak istiyorum. Dinimi başkalarına öğretmek, Allah ve Rasulünü anlatmak için.”* diyerek tercih sebeplerini belirtmişlerdir.

Kendi tercihleri olmadığını belirten katılımcılar ise kendilerini şöyle ifade etmiştir: K3 kodlu katılımcı *“Tercih yaparken İmam Hatip Lisesini de yazdım. Fakat çıkmamasını umut ettim. Bunu isterken dine karşı bir tutumumdan değil. Ortaokulda ki arkadaşlarımda şöyle bir algı vardı. İmam Hatip Lisesi zor, Arapça ve Kur'an-ı Kerim dersleri var. Zorlanırsın diyorlardı. Ben de bu sebeple temenni etmiyordum. Yoksa kötü bir niyetim, art niyetim yoktu. Sadece istemiyordum. Şu an ise seviyorum.”* K9 kodlu katılımcı *“Hayır, benim gelmek istememem de çevrem çok etkili idi. İmam-Hatip Okullarını çok kötüliyorlar, zor diyorlardı. Önyargılı geldim.”* K13 kodlu katılımcı *“Hayır, kendi tercihim değildi. Annemin tercihi idi. Hatta bu okula gönderdiklerinde iki gün odamda ağlamıştım. Çünkü ortaokulda öğretmenlerimiz biz çalışmayınca “siz imam-hatibe mi gitmek istiyorsunuz” diyorlardı. Biz de böyle bir önyargı oluşturdıkları için bizim gözümüzde imam-hatibe gitmek başarısız, zor, yapamayacağımız bir şey gibi görünüyordu. Annem sürekli dine yönelmem ve örtünmem için gönderdi.”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğrencilere İHL'yi tercih nedenleri sorulduğunda kendi isteğı ile gelenlerin nedenleri; din eğitimini almak istemeleri (10 kişi), diğer liselere nazaran daha iyi olduğunu düşünmeleri (8), ilahiyat faköltesine gitmek istemeleri (5), çevreden birinin İHL'de okuması (4), Ortaokul kısmını İHO'da okumuş olması (2), karma olmaması (1) ve iyi bir anne olmak (1) şeklinde sıralanmıştır. Ailelerinin talepleri doğrultusunda geldiklerini belirten katılımcılar ise gönderilme nedenlerini; karma olmaması (7), din eğitimi almalarını istemeleri (5), puanına göre bu okula yerleşmeleri

(5), diğer liselere nazaran daha iyi olması (3), kültürün etkisi (2), örtünme için (1) ve eve yakın olması (1) şeklinde yanıtlamışlardır. Babasının (18 kişi), annesinin (2) ve abisinin (1) talebi doğrultusunda geldiğini belirten öğrencilerin niçin gelmek istemedikleri sorulduğunda İHL'nin zor olduğu, önyargılı oldukları, çevredekilerin kötülemesi, İmam Hatip Liselerinden mezun olunca iş sahibi olamayacakları ve bu okulların düşük puanlı olması gibi sebepler belirtmişlerdir.

Din eğitimi alma sebebi ile bu okulun tercih edildiğini belirten öğrencilerden K30 kodlu katılımcı *“Evet, dini bilgilerimi artırmak için tercih ettim. Ülkemizde dini bilginin eksikliğini gidermek için, en azından bir kişiye yararlı olabilmek için tercihte bulundum.”* K24 kodlu katılımcı *“Kendi tercihim değildi. Annemin tercihi idi. Diğer liseleri de tercih etmiştim. Puanıma göre İHL'ye yerleştim. Başta istemesem de şimdi seviyorum. Annem de din eğitimini eksik verdiğini düşünüyor. İmam Hatip Lisesinde din eğitimimizi tamamlayacağımızı düşünüyor. Ben bu görüşe katılmıyorum. Öğrenmek isteyen başka türlü de merak edip öğrenebilir. Öğrenmek istemeyen İmam-Hatip Lisesine gelse de öğrenmez.”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Özellikle ailelerin öğretimin karma olmaması sebebiyle İmam Hatip Liselerini tercih ettiklerini belirten katılımcılardan K28 kodlu katılımcı *“Hayır, abimin tercihi idi. Karma olmadığı için. Ne yazık ki bu seçim sadece kızlar için geçerli diğer erkek kardeşlerim diledikleri okulda okuyorlar. Bize haram olan onlara da haram değil mi? Zorla İmam Hatip Lisesine gönderildim.”* K7 kodlu katılımcı *“Benim tercihim değildi. Babamın tercihinde hepsinin kız olması, karma olmaması etkili oldu.”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

İHL'nin düşük puanlı olması sebebiyle başka okula yerleşmedikleri için tercih ettiklerini belirten katılımcılardan K27 kodlu katılımcı *“Hayır, en son tercihimdi. Zorunlu olarak geldim. Ailem istediği için geldim.”* şeklinde ifade etmiştir.

Yakın çevresinde İHL'ye gidenlerin olması tercihlerini etkileyen sebeplerden olduğunu belirten katılımcılardan K43 kodlu katılımcı *“Kendi tercihimdi. Çünkü abim de imam hatipte okudu ve memnunduk.”* şeklinde belirtmiştir.

Yaşadıkları kültür ortamının tercihlerinde etkili olduğunu belirten katılımcılardan K11 kodlu katılımcı *“Ailemin tercihi idi. İnsanın şartları, kültürü sebebiyle gönderildik.*

Ailemiz bizi dışardan sakındıkları için gönderdi. Geldiğime pişman değilim. Ailemin tercihinde çevremiz etkili oldu.” şeklinde ifade etmiştir.

Evinin okula yakın olmasının tercihinde etkili olduğunu belirten K33 kodlu katılımcı *“Bizim eve yakın olduğu için babam buraya gönderdi. Beş okul değiştirdim.”* şeklinde ifade etmiştir.

İyi bir anne olmak için tercih ettiğini belirten K1 kodlu katılımcı *“Kendi tercihimdi. İlerde bir anne olacağım için beni daha iyi yetiştireceğine inandığım için.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

İHL tercih etmek istemeyen katılımcılar okula karşı önyargılı olduklarını ve farklı bilgilendirildiklerini ifade etmişlerdir. K8 kodlu katılımcı *“Hayır ailem tercih etti. Ben gelmeyi hiç istemiyordum. Çünkü çevremdekiler kötülüydü. Nefret ediyordum. Geldikten sonra fikrim değişti. İmam Hatipler kötü değil.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Genel görüşten farklı olarak İHL’ye kendi tercihi dışında gönderilen ve memnun olmayan 2 katılımcı bu okulların bozuk olduğunu belirtmiştir. K12 kodlu katılımcı *“Kesinlikle hayır. Babam ya imam hatip ya da okul yok dedi. Babama göre İmam-hatip Liseleri çok doğru yerlerdi. Ancak İmam-hatip Lisesi öğrencilerinin bir kısmı zorunlu gelmiş bir kısmı da belki düzelir umuduyla gönderilmiş olanlar. Yani topluca bozuklar.”* şeklinde kendisini ifade etmiştir.

Yukarıda örnek olarak verilen katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı üzere kendi tercihi ile gelenlerin yanında ailenin talebi ile gelenlerin az sayıda olmadığı görülmektedir. İHL tercih etmek istememelerinde okul ve arkadaş çevresinden İHL’ye yönelik olumsuz yorumlardan çok etkilendiklerini belirten katılımcıların büyük bir kısmı okula geldikten sonra fikirlerinin değiştiğini belirtmektedir. İmam Hatip Liselerinin tercih edilmesinde din eğitiminin verilmesi ve karma olmaması öne çıkmaktadır.

3.2. Öğrencilerin En Çok Sevdiği ve Sevmediği Dersler

Araştırmaya katılan öğrencilere hangi dersleri sevip hangi dersleri sevmedikleri sorulmuş, alınan cevaplar tablo 3.2’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.2. Katılımcıların sevdiği ve sevmediği dersler

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Sevdiği dersler		
İhl meslek dersleri	17	K4,K5,K14,K15,K17,K18,K19,K21,K23,K24,K25,K26,K29,K30,K31,K36,K38,K39,K41,K4
	7	3
Tarih	5	K2,K5,K6,K8,K22,K24,K30,
Matematik	5	K3,K9,K13,K20,K37
Dil ve Anlatım	3	K3,K7,K10,K13,K30
Edebiyat	3	K13,K24,K37
Felsefe	3	K6,K22,K23
Arapça	2	K4,K5,K31
Bütün dersleri	2	K40,K42
İngilizce		K32,K35
Sevmediği Dersler		
Matematik	14	K1,K2,K5,K7,K12,K18,K19,K21,K23,K24,K29, K30,K33,K34
Meslek Dersleri	10	K9,K11,K12,K13,K16,K17,K20,K22,K27,K44
İngilizce	7	K3,K4,K8,K10,K14,K36,K45
Edebiyat	4	K20,K26,K32,K35
Tarih	4	K3,K7,K10,K31
Fizik	3	K4,K12,K15
Coğrafya	2	K25,K30
Psikoloji	2	K18,K41

Görüşme yaptığımız öğrencilerin sevdikleri ve sevmedikleri dersler farklılık gösterse de 17 öğrenci İHL meslek derslerini sevdiklerini belirtmişlerdir. 7 kişi tarih, 5 kişi matematik ve 5 kişi dil ve anlatım derslerini sevdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılara bu dersleri niçin sevdikleri sorulduğunda dersin hocasını sevdiğim için (5), ilgi duyduğum için (4), yapabildiğim için (4), düşünebildiğimiz dersler (2), hayatta karşılığı var (1), ilahiyat okumak istediğim için (1), Hz. Peygamberi tanıttığı için (1) şeklinde yanıtlar alınmıştır.

Katılımcılara hangi dersi ve niçin sevdikleri sorulduğunda katılımcılar öğretmene duyulan sevgiyi öncelikli olarak belirtmişlerdir. K7 kodlu katılımcı “İlk önce öğretmen kendini ve dinini sevdirebilir. Daha sonra dersi sever öğrenci. Öğrenci öğretmeni severse dersi sever diye düşünüyorum. Öyle oluyor çünkü.” şeklinde ifade etmiştir. K8 kodlu katılımcı “...Kültür dersi hocaları çok iyi anlatıyor. Bence bir dersi sevdiren hocalardır.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Derse olan ilginin dersi sevmesinde etken olduğunu belirten katılımcılardan K5 kodlu katılımcı *“Tarih ve Arapçayı seviyorum. Matematiği sevmiyorum. Arapçaya küçüklüğümünden beri ilgim vardı. Hem Kur’an-ı Kerim’in dili Arapça. Tarihi de 9. sınıfta ki hocanın etkisiyle sevmeye başladım. Hala devam ediyor tarihe sevgim.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Yapabildikleri dersleri sevdiklerini belirten katılımcılardan K33 kodlu katılımcı *“En çok sevdiğim ders yapabildiklerim, en çok sevmediğim ders de yapamadıklarım.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Düşünebildiği ve kendini ifade edebildiği dersleri sevdiklerini belirten katılımcılardan K6 kodlu katılımcı *“En çok sevdiğim ders Tarih ve Felsefe. Çünkü en çok düşünebildiğimiz dersler bu dersler.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K1 kodlu katılımcı *“En sevdiğim ders Edebiyat. Kendimi bu derste daha iyi ifade edebiliyorum, özgürüm.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Meslek derslerini sevmediğini belirten katılımcılara meslek derslerini sevmeme nedenleri sorulduğunda; meslek derslerini öğrenmede zorlandıkları (4), meslek derslerinin ezbere dayalı olması (3) ve sıkıcı olması (3) şeklinde ifade etmişlerdir.

Meslek derslerinde zorlandıkları için sevmediklerini belirten katılımcılardan K22 kodlu katılımcı *“Felsefe, tarih ve coğrafyayı seviyorum. Kur’an-ı Kerim, Arapça ve meslek derslerini sevmiyorum. Arapça ve Kur’an-ı Kerim ezber istiyor ve ağır olduğu için yapamıyorum, sevmiyorum.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K11 kodlu katılımcı *“Arapça ve Kur’an-ı Kerim’i yapamıyorum. Baraj dersi olduğu için de hep kalıyorum. Arapça dersinde kural çok. Kur’an-ı Kerim dersinde dilim dönmüyor.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Meslek derslerinin sıkıcı geçtiğini belirten katılımcılardan K13 kodlu katılımcı *“Arapçayı seviyorum. Fıkıh, Akaid, Kelam gibi dersleri sevmiyorum. Çünkü çok sıkıcı geçiyor.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K16 kodlu katılımcı *“En çok sevmediğim ders Kur’an-ı Kerim ve Arapça. Sevmediğim demeyeyim de en çok sıkıldığım ders Akaid.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

3.3. Öğrencilerin Üniversite ve Mesleki Yönelimleri

Görüşme yapılan İHL öğrencilerinin yükseköğretimde hangi alanda okumak istedikleri sorulmuş, yanıtlar tablo 3.3'deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.3. Katılımcıların üniversitede okumak istedikleri alan

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
İlahiyat isteyenler		
İlahiyat	13	K4,K5,K7,K10,K18,K19,K29,K36,K37,K38,K39,K41,K43
İlahiyat dışında farklı alan isteyenler		
Hukuk	5	K11,K13,K21,K27,K32
Tıp	3	K12,K14,K44
Psikoloji	3	K8,K22,K25
Eczacılık	3	K15,K16,K42
Edebiyat Öğr	2	K1,K30
Hemşirelik	2	K26,K28
Ünv. düşünmeyen	2	K31,K33
Polis	1	K34
Pdr	1	K23
Mimarlık	1	K17
Sosyoloji	1	K24
Coğrafya Öğr.	1	K45
Tarih	1	K6
Matematik Öğr.	1	K9
Özel Eğitim	1	K2
Dil Bölümü	1	K35
Diş Hekimliği	1	K20
Besyö	1	K40
Sınıf Öğr.	1	K3

Tablo 3.3'de görüldüğü gibi üniversitede okumak istedikleri alanla ilgili soruya 13 katılımcı ilahiyatta okumak istediklerini belirtirken 30 katılımcı farklı alanlarda okumak istediklerini belirtmiştir. 2 katılımcı ise üniversite okumayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların % 28.8' i üniversite tercihlerinde hedeflerinin İlahiyat Fakültesi olduğunu belirtirken, , %71.1'i İlahiyat Fakültesi dışındaki alanları tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğrencilere İHL'nin üniversitede seçtikleri alan ile uygunluğu sorulmuş, tablo 3.4'teki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.4. Katılımcıların İHL 'nin seçtikleri mesleki alanla uygunluğu

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Uygun	24	K3,K4,K5,K6,K7,K8,K10,K14,K15,K16,K18, K23,K25,K26,K29,K30,K34,K36,K37,K38,K39, K40, K43,K45
Uygun değil	12	K2,K9,K11,K12,K13,K20,K22,K24,K28, K32,K35,K44

Görüşme yapılan öğrencilerin İHL'nin mesleki alanla ilgili uygunluğu sorusuna katılımcılardan K35 kodlu katılımcı “İlahiyat, mesleki yönelimime uygun, diğer arkadaşlarım zorla okula gönderildikleri için sevmiyorlar. Tercihim olduğu için seviyorum. Arkadaşlarım üniversite sınavında çıkmayacağı için bu dersleri görmek istemiyorlar. Sınavda alanımızla ilgili sorular çıksa ilgi fazla olur.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Katılımcılardan K34 kodlu katılımcı “Mesleki yönelimime uygundur. İlahiyat alanında okumak istiyorum. İlgimi azaltmıyor. Çünkü bana faydalı bilgiler. Üniversite sınavında ayrı bir oturum açılması mükemmel olur.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

İlahiyat dışında farklı alanlarda okumayı düşünen ve fakat İHL'nin mesleki yönelimine uygun olduğunu belirten katılımcılardan K34 kodlu katılımcı “İlahiyat ikinci seçeneğim. İlk seçeneğim polislik. Uygun bence dinini bilen bir polis olmak güzel.” Sınıf öğretmenliği okumayı düşünen K3 kodlu katılımcı “Sınıf öğretmenliğinde küçük yaş grubunda eğitim veriliyor. Ben de burada aldığım dini bilgileri içime aşıladığım, özümeye kattığım o dini bilgileri isterim ki o çocuklara da hem ahlaki hem görgü kuralları olarak o çocuklara geçirmeyi isterim. İmam-hatip mezunu oldum, mesleğime bu yönde katkı sunsun.” K25 kodlu katılımcı “Psikoloji okumak istiyorum. Manevi olarak desteklenmem gerekir.” şeklinde belirtmişlerdir.

İHL'nin mesleki yönelimine uygun olmadığını belirten katılımcılardan K22 kodlu katılımcı “Meslek dersleri sınavda çıkmadığı için uygun bulmuyorum. Diğer liselerde birinde olsaydım daha iyi olurdu.” K12 kodlu katılımcı “Tıp okumak istiyorum. Zaten

meslek derslerinde uyuyorum. Diğer derslere ise dinlenmiş olarak giriyorum.” K11 kodlu katılımcı “Kesinlikle ilahiyat falan değil. İmam-hatip bir süre sonra bayıyor. Kasıyorlar bizi. Ne kadar önü açık görünse de çok fazla dini dersler alıyoruz. Ders sayısı çok, bu sebeple temel derslere ağırlık veremiyoruz.” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Üniversiteye giriş sınavında İHL meslek dersleri ile ilgili bir oturum olması gerektiğini belirten 15 katılımcıdan K41 kodlu katılımcı *“İlahiyat uygun fakat sınavda meslek dersleri ile ilgili soru çıkmaması ilgimizi azaltıyor. 12.sınıfta meslek dersleri yük oluyor. Sınava dönük dersler artırılmalı.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Üniversitede hangi alanda okumak istendiği sorusuna katılımcılardan 13 kişi İlahiyat Fakültesi olarak cevap verirken, 30 kişi diğer alanları tercih edeceklerini belirtmişlerdir. İmam Hatip Lisesinin mesleki yönelimlerine uygun olup olmadığı sorusuna ise katılımcılardan 24 kişi mesleki yönelimine uygun olduğunu belirtmiştir. 12 katılımcı ise İHL’yi mesleki yönelimine uygun bulmamaktadır. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde İHL öğrencilerinin İmam Hatip Liselerini sadece İlahiyat fakültesine öğrenci yetiştiren fakülte olarak algılamadıkları, üniversitede farklı alanlarda okumayı istemekle birlikte İHL’de aldıkları eğitimi o bölümler için uygun bulmaktadırlar.

3.4. Öğrencilerin İHL Meslek Derslerinin Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşme yapılan öğrencilere meslek derslerinin gerekliliği, faydaları ve yaşama dönük olup olmaması yönünde ne düşündükleri sorulmuş, alınan cevaplar tablo 3.5’teki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.5. Katılımcıların Meslek Derslerini Değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumlu ifadeler	32	K1,K3,K5,K7,K10,K12,K14,K16,K18,K19, K20,K21,K23,K24,K25,K26,K27,K28,K29, K30,K31,K33,K34,K35,K36,K37,K38,K39, K40,K42,K43,K45
Gerekli görenler	26	K3,K5,K7,K10,K14,K16,K18,K19,K20,K21, K23,K24,K28,K29,K30,K31,K33,K34,K35,
Günlük hayatta karşılığı var	17	K36,K38,K39,K40,K42,K43,K45
Faydalı görenler	13	K1,K12,K14,K16,K18,K19,K21,K23,K24, K25,K26,K27,K28,K31,K37,K38,K42 K5,K7,K14,K18,K21,K24,K26,K29,K31,K37,K40,K42,K45
Olumsuz ifadeler	20	K1,K2,K3,K4,K6,K8,K9,K11,K12,K13,K15 ,K17,K20,K22,K31,K32,K37,K41,K43,K44 K2,K4,K6,K8,K9,K11,K12,K13,K15,K17,
Gereksiz Görenler	17	K22,K25,K32,K37,K41,K43,K44
Eksikleri var	8	K1,K2,K3,K4,K6,K10,K20,K31

Görüşme yapılan öğrencilerin çoğunluğu İHL meslek derslerini gerekli ve faydalı gördüklerini belirtmişlerdir. K18 kodlu katılımcı “*Faydalı, meslek dersleri kaybettiğimiz İslam benliğini elde etmemiz için gerekli. Öğretmenlerimiz bu konuda bize destek oluyorlar. Örneğin bir hadis okuduğunda yaşama dönük bir şeyler elde ediyoruz. Fıkıh neyi yapıp neyi yapmamamız gerektiği, helal-haram gibi konuları öğreniyoruz. Kuran-ı Kerim okuduğumuzda ahiretle ilgili şeylerde öğreniyoruz. Tefsir dersinde bir ayetin hikmetini öğreniyoruz.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K27 kodlu katılımcı “*Hayatımıza yön vermesi amacıyla seviyorum. Üniversiteye dönük bir faydası olmasa da.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Meslek derslerini gerekli görmeyenlere sebepleri sorulduğunda; sınav kaygısı (6 kişi), sıkıldıkları (5), öğretmen kaynaklı (4), ezber ağırlıklı olması (4) ve 11 ve 12. sınıflarda yoğun olması (3) şeklinde belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan katılımcılardan K17 kodlu katılımcı “*Eğer ilahiyat okuyacak olsaydım bu dersleri gerekli bulurdum. Ama ilahiyat düşünmediğim için gerekli bulmuyorum. Çok ayrıntılı olduğunu düşünüyorum.*” K27 kodlu katılımcı “*Branş dersleri beni üniversiteye hazırlıyor. Ama meslek dersleri bizi biraz yavaşlatıyor.*

Dünyevi hayatım için üniversite şart fakat meslek dersleri bu sınav için beni geriletıyor. Sadece beni ahirete hazırladığı ve bazı toplumsal sorunlarıma kolayca baş edebilmeme vesile oluyor o kadar.” K9 kodlu katılımcı “Hocalar dersleri anlatamıyor, öğretemiyorlar. Meslek derslerini hiç dinlemedim. Hocalarımızdan dolayı bu dersleri sevmiyorum. Anlatmak için anlatıyorlar, öğretmek için değil.” K15 kodlu katılımcı “Tefsir, Akaid gibi derslerde sınıfın yarısı uyuyor zaten. Sıkıcı anlatıyorlar. Aktif değil. İlgi çekici anlatmadıkları için bu dersler ilgimi çekmiyor.” K35 kodlu katılımcı “Gereklidir, artırılması gerekir. Fakat bölüm seçtikten sonra bu dersler gereksiz. İlahiyata gitmek isteyen o yönde daha fazla verilmeli ilahiyata gitmek istemeyenler için azaltılmalıdır. Bu derslere çalışıyoruz fakat üniversite sınavında çıkmıyor. Çalışmamızı olumsuz etkiliyor.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Örnek olarak verilen ifadelerden anlaşılacağı üzere meslek derslerini katılımcıların çoğunluğu gerekli ve faydalı görse de bir kısım katılımcı gerekli görmemektedir. Meslek derslerini gerekli görmeyenlerin nedenlerine bakıldığında derslerin kendisinden ziyade dersin işlenişini ya da öğretmenini beğenmemeleri veya üniversite sınavına bir katkı sunmaması gibi gerekçeler sıraladıkları görülmektedir.

3.5. Öğrencilerin Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatlerine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerine meslek dersi öğretim programını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş, alınan yanıtlar tablo 3.6’daki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.6. Katılımcıların öğretim programını değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Yeterli	8	K5,K7,K14,K16,K26,K28,33,K40
Yetersiz	15	K6,K8,K10,K12,K20,K23,K24,K28 ,K30,K35,K36,K38,K42,K44,K45
Dersler azaltılmalı	8	K8,K23,K24,K30,K35,K36,K44,K4
Dersler artırılmalı	4	5
Uygulamalı dersler	2	K10,K20,K24,K38
konulmalı	1	K12,K28
İslam tarihi dersi konulmalı		K6

Katılımcılara meslek derslerinin ders saatlerinin yeterliliği hakkında sorulan soruya katılımcılardan K5 kodlu katılımcı “Meslek dersleri gereklidir, yeterlidir. Azlığı

çokluğu bakımından iyidir, faydalıdır. Fakat nota yönelik olması çok doğru değil.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. K16 kodlu katılımcı “Faydalı. Meslek dersleri kaybettiğimiz İslam benliğini elde etmemiz için gerekli.” şeklinde ifade etmiştir.

Meslek derslerini gerekli görmekle birlikte üniversiteye giriş sınavında çıkmadığı için fazla olduğunu belirten K35 kodlu katılımcı *“Gereklidir. Artırılması gerekir. Fakat bölüm seçtikten sonra bu dersler gereksiz. İlahiyata gitmek isteyenlere o yönde daha fazla verilmeli. Diğerleri için azaltılmalı. Bu derslere çalışıyoruz fakat sınavda çıkmıyor. Çalışmamızı olumsuz etkiliyor.”* şeklinde kendisini ifade etmiştir. K43 kodlu katılımcı *“İlahiyat isteyenlere bu dersler gerekli ama diğer bölümleri isteyenler için işe yaramaz gözüküyor.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir. K45 kodlu katılımcı *“Meslek dersleri güzel evet ama fazla yani. İmam Hatip Lisesine gelip İlahiyata gitmeyecek olanlar için fazla.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Meslek derslerinin fazla olduğunu belirten katılımcılardan K13 kodlu katılımcı *“Dersler çok fazla. Azaltılmalı bence. Hepimiz ilahiyat okumak istemiyoruz. Yarısından fazlası farklı meslekleri istiyor. Çok programlı olsa yani bölüme göre açılmalı sınıflar.”* K25 kodlu katılımcı *“Bence bu dersler fazla. Sadece ilahiyata gidecek olsalardı meslek derslerini arttırmalarını isterdim. Ama diğer alanlara da öğrenci hazırladıkları için bu dersler fazla. Temel derslere ağırlık vermeliler.”* şeklinde kendilerini ifade etmişlerdir.

Meslek derslerinin müfredatını ağır bulan katılımcılardan K8 kodlu katılımcı *“Müfredat çok ağır, hem ders sayısı azaltılmalı hem de konular sadeleştirilmeli. Tefsir, hadis, fıkıh gibi derslerde kitapları bitiremiyoruz ve anlamını bilmediğimiz kelime çok fazla.”* şeklinde kendisini ifade etmiştir.

Uygulamalı derslerin artırılması gerektiğini belirten katılımcılardan K12 kodlu katılımcı *“Dersler sıkıcı. Daha çok sosyal etkinlikler olmalı. Staj uygulamalı dersler olursa daha güzel olur.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

12. sınıfta meslek dersi yerine üniversite sınavına dönük derslerin konulması gerektiğini belirten katılımcılardan K30 kodlu katılımcı *“12.sınıfta sınava hazırlanmak istiyoruz. 9 ve 10. sınıfta meslek dersi koysunlar. Ezber yaptırınsınlar ama son sınıfta bize baskı yapmasınlar.”* K24 kodlu katılımcı ise *“Öğretmenlerimiz 12. sınıfta bizi fazla zorlamasınlar. Zaten sınıfın çoğu bu derslerde ya test çözüyor ya uyuyor.”* şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Meslek derslerini gerekli görmeyen katılımcılardan K13 kodlu katılımcı *“Eğer İlahiyat okuyacak olsaydım bu dersleri gerekli bulurdum. Ama İlahiyat düşünmediğim*

için gerekli bulmuyorum. Çok ayrıntılı olduğunu düşünüyorum.” diyerek üniversitede okumak istediği alanla ilişkilendirmiştir.

Öğrencilerin meslek dersi ders saatleri ile ilgili genel kanaatleri müfredatın ağır olduğu, sınava dönük derslerin özellikle 12. sınıflarda artırılması gerektiği ve uygulamaya dönük derslerin olması gerektiği şeklindedir.

3.6. Öğrencilerin Meslek Dersleri Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerine meslek dersi ders kitaplarını seviyeye uygun olup olmadığı ve ilgi çekici olup olmadığı sorulmuş, alınan cevaplar tablo 3.7’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.7. Katılımcıların İHL meslek derslerinin ders kitapları değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumlu ifadeler		
İyi	10	K1,K5,K7,K11,K14,K31,K32,K34,K36,K40
Hayatla ilişkisi var	9	K16,K18,K19,K22,K26,K36,K38,K41,K42
Seviyeye uygun	8	K14,K23,K26,K27,K28,K36,K43,K45
İlgi çekici	6	K8,K31,K32,K34,K40,K43
Olumsuz ifadeler		
Yeterli değil	20	K1,K2,K3,K4,K6,K8,K9,K10,K13,K15,K17,K18,K19,K20,K21,K25,K29,K30,K35,K37
Seviyeye uygun değil	9	K2,K3,K11,K15,K21,K25,K30,K41,K42
İlgi çekici değil	9	K9,K10,K13,K16,K17,K18,K19,K25,K35
Kitaplar ağır	6	K2,K21,K22,K30,K34,K40
İncelemedim	6	K9,K13,K26,K31,K35,K38
Sıkıcı	6	K3,K8,K11,K17,K18,K19
İçerik zenginleştirilmeli	6	K1,K4,K15,K20,K28,K37
Ayrıntı yok	3	K4,K28,K41
Ezber çok	3	K21,K22,K41
Açıklayıcı olmalı	2	K29,K37
Bilinmeyen kelime çok	2	K2,K11
Hayatla ilişkisi yok	2	K17,K23
Güncel değil	2	K12,K17
Görsel az	2	K14,K15

Görüşme yapılan İHL öğrencilerinden bir kısmı ders kitaplarını yeterli bulmaktadır. Katılımcılardan K36 kodlu katılımcı “*Çok güzel buluyorum. Gayet yeterli. Çok güzel anlatmışlar. İçerik açısından süper yani çok beğeniyorum.*” K7 kodlu katılımcı “*Ders kitaplarını yeterli buluyorum. İçeriği zengin fakat öğretmenler sadece okutup geçtikleri için çok faydalanamıyoruz.*” K38 kodlu katılımcı “*Merak ettiğim şeyler kitaplarda var. Faydalanıyorum.*” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Ders kitaplarının yetersiz, sıkıcı ve ilgi çekmediğini belirten katılımcılardan K35 kodlu katılımcı “*Kitapları hiç incelemedim. Fakat derste okuyoruz. İlgi çekici değil. İnsanı okumaya teşvik etmiyor. Yeterli değil.*” K17 kodlu katılımcı “*Kitapları çok sıkıcı buluyorum. İlgi çekmiyor. Hayatla ilişkisi yok. Bu yapılmalı diyor ama nasıl yapılmalı sorusuna cevap yok. Şöyle yapabilirsiniz gibi cümleler yok. Hayatla ilişkisini kuramıyorum.*” K12 kodlu katılımcı “*... Yılın başında kitapları geri dönüşüme veriyoruz. Çok ayrıntı var. Hocalar önemli yerlerin altını çizip geçiyor. Her şey Hanefi fikhına göre yazılmış.*” Katılımcılardan K2 kodlu katılımcı “*Bazı kitaplarda çok ağır bilgiler var. Tam ilahiyat öğrencisinin kaldırabileceği bir yük. Bazı bilgilerde çok kolay ortaokul düzeyinde. Ya zor ya kolay ortası yok. Mesela fıkıhta, tefsirde anlamını bilmediğimiz kelime çok.*” K19 kodlu katılımcı “*Kitapları çok yetersiz ve sıkıcı buluyorum. Sanki öğretmeme amaçlı. Mesela Arapça öğretici değil, ilgi çekmiyor. Dil kuralları yerine kelime hazinemizi geliştirsek, cümle kursak daha hevesli olacağım.*” K16 kodlu katılımcı “*Çok fazla görsel yok. Zenginleştirilmeli, seviyemize uygun Sınav geceleri elimize alıyoruz. Dersler biraz daha aktif işlenirse kitaplarda önem kazanır.*” K37 kodlu katılımcı “*Bence konular biraz daha açıklayıcı olmalı, kitaplar geliştirilmeli.*” K8 kodlu katılımcı “*Kitapları çok sıkıcı bence, yetersiz. Sürekli teori var. Pratikte hiçbir şey yok. Bizi daha donanımlı kılmalılar.*” diyerek düşüncelerini ifade etmişlerdir.

İHL meslek dersleri ders kitaplarının açıklayıcı olmadığı, ağır olduğu ve seviyeye uygun hazırlanmadığı yönünde görüş belirten katılımcılar kitapların daha açıklayıcı olması, yalın olması ve seviyelerine uygun hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Derslerin aktif şekilde işlenmemesinden ötürü öğrencilerin ders kitaplarına değer vermediğini, derslerin aktif işlenmesi halinde ders kitaplarının faydalı olacağını belirtmektedir.

3.7. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenlerine İlişkin Görüşleri

Görüşme yapılan İHL öğrencilerine meslek dersi öğretmenlerini yeterli bulup bulmadıkları, başarılı olup olmadıkları, kendileri ile iletişimleri sorulmuş, alınan yanıtlar tablo 3.8’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.8. İHL öğrencilerinin meslek dersi öğretmenlerine dair görüşleri

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Olumlu ifadeler		
Yeterliler	13	K11,K18,K19,K21,K23,K25,K29,K30, K31, K33,K34,K39,K45
Beğeniyorum	10	K21,K24,K25,K37,K38,K39,K41,K43, K44, K45
İyi anlatıyorlar	7	K12,K19,K31,K39,K43,K44,K45
Başarılılar	4	K20,K26,K28,K34
İlgililer	3	K23,K29,K31
Donanımlılar	3	K13,K16,K34
Öğretmene göre değişiyor	13	K3,K10,K11,K15,K16,K20,K22,K24,K 26,K27,K32,K35,K40
Olumsuz ifadeler		
Yetersizler	18	K1,K2,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K12,K 14,K17,K19,K30,K36,K38,K41,K42
Mesleki açıdan yetersizler	9	K1,K8,K9,K15,K16,K36,K40,K41,K42
Dini açıdan yetersizler	6	K1,K7,K12,K36,K38,K40
Aktif değiller	5	K7,K8,K10,K14,K19
Somurtkanlar	3	K30,K32,K35,

Görüşme yapılan İHL öğrencilerinden meslek dersi öğretmenlerini yeterli ve başarılı bulan katılımcılar görüşlerini şöyle ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K21 kodlu katılımcı “*Meslek hocaları daha iyi. Çünkü daha yakın alaka gösteriyorlar.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. K29 kodlu katılımcı “*Bence yeterliler. Dini branş öğretmenlerimiz diğer branş öğretmenlerine göre daha güzel anlatıyorlar, ilgililer.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Görüşme yapılan öğrencilerden bir kısmı branştan ziyade kişiden kişiye değiştiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan K40 kodlu katılımcı “*Meslek dersleri öğretmenleri arasında çok iyi olan öğretmen de var çok kötü olan öğretmen de var. Beğendiğim ve beğenmediğim yönleri dersleri anlatım biçimi ve öğrencilere karşı*

davranışlarıdır. Dini ve mesleki bilgisi yeterli öğretmen az.” K15 kodlu katılımcı “Beğenmediklerim de var. Aktif olmayan hocaların dersinde uyuyoruz. Hocaya bağlı, evet çok bilgililer ama aktif değiller.” K35 kodlu katılımcı “İyi olan da var. Beğendiğim de var beğenmediğim de var. Beğendiğim öğretmenler derse daha çok katıyor, güler yüzlü. Bazıları da geliyor asık suratlı, konuşmuyor, korkudan öğrenciler soru sormuyor. Derse kazandırmıyor. Derse ilgimiz kalmıyor, dersten soğuyoruz. Bu öğretmenleri yeterli bulmuyorum.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan İHL öğrencilerinden bir kısmı meslek dersi öğretmenlerini yeterli bulurken bir kısmı ise İHL meslek dersi öğretmenlerini yeterli bulmamaktadır. Meslek dersi öğretmenlerini yeterli bulan katılımcılar kendileriyle yakından ilgilenmeleri ve dersi güzel anlatmaları şeklinde belirtmişlerdir. Katılımcıların yetersiz buldukları noktalara bakıldığında aktif olarak ders anlatmamaları, kendilerini ve dersi sevdirmemelerini, öğrenciyi derse katmamalarını, asık suratlı olmalarını ve söyledikleri ile pratiklerinin bir olmamasını belirtmektedirler. Katılımcılardan K1 kodlu katılımcı “Öğretmenlerimizin tamamı kesinlikle çok bilgili diyemem ki işinin ehli değiller. Çok bilgililer ama öğretmen değiller. Biliyorlar fakat bize anlatamıyorlar. Ben dersinde uyuyorsam eğer o öğretmen değildir. Bilim insanıdır ama öğretmen değil.” K8 kodlu katılımcı “Oturan hocalara karşı bir antipatim var. Oturan hocaları hiç sevmiyorum. Çok sıkılıyorum. Meslek hocalarımızın tamamı oturduğu yerden ders anlattığı için sürekli uykum geliyor. Bize fark katmalılar. Oturmak için geliyorlar. Uykumuz geliyor.” K6 kodlu katılımcı “Bazıları dışında birçoğu yetersiz. Çoğunlukla oturarak aynı üslupla, aynı ses tonuyla giden hocalar. Zaten çoğu öğrencinin uyuduğunu görebilirsiniz. Kitabı açıp okutuyorlar. Kitabı okuyan da uyuyarak okuyor. Tamamen makineye bağlanmış halde bir şey vermekten ziyade ben görevimi yaptım demek için yapan hocalar çoğunlukta.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Katılımcılara meslek dersleri öğretmenlerinin öğretimi ile diğer branş öğretmenlerin öğretimi arasında fark olup olmadığı sorulduğunda diğer branş öğretmenlerin daha bilgili oldukları ve dersi daha verimli işledikleri şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu yanıtlar tablo 3.9’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.9. İHL meslek öğretmenlerinin öğretimi ile diğer branş öğretmenlerinin öğretiminin karşılaştırılması

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Diğer branş ögr. daha bilgili	13	K11,K12,K13,K14,K16,K18,K22,K26,K27,K28,K36,K38,K42
Meslek dersi ögr. daha bilgili	6	K19,K20,K21,K23,K29,K37
Fark yok	4	K41,K43,K44,K45
Alan farklı karşılaştırma yapmam	3	K25,K39,K40

Görüşme yapılan öğrencilere meslek dersleri öğretmenleri ve diğer branş öğretmenleri arasında ders işleme bakımından fark olup olmadığı ve hangisini daha başarılı buldukları sorulduğunda görüş belirten katılımcıların çoğunluğu diğer branş öğretmenlerini daha başarılı bulduklarını ifade etmektedirler. Katılımcılardan K13 kodlu katılımcı “*Diğer branş öğretmenleri daha iyi anlatıyor. Meslek hocaları akıllı tahtadan kitabı açıp okutuyorlar. Biz de sıkılıyor. Kafamızı gömüp uyuyoruz. Uyku dersi.*” K16 kodlu katılımcı “*Beğendiğim yönleri çok bilgili olmaları. Çok monoton anlatıyorlar. Tekdüze, ses tonları bile değişmiyor, uyuyoruz. Alanında iyi olan da var iyi olmayan da. Diğer branş öğretmenleri bilgili ve daha güzel anlatıyorlar.*” K16 kodlu katılımcı “*Beğenmediklerim de var. Aktif olmayan hocaların dersinde uyuyorum. Hocaya bağlı, evet çok bilgililer ama aktif değil. Diğer branş öğretmenleri daha iyi anlatıyor.*” şeklinde kendilerini ifade etmişlerdir.

Meslek dersi öğretmenlerini daha başarılı bulan katılımcılardan K9 kodlu katılımcı “*Bence yeterliler. Dini branş öğretmenlerimiz diğer branşlara göre daha güzel anlatıyorlar, ilgililer.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Alanları farklı olmasından ötürü kıyas yapmanın doğru olmadığını belirtenlerin yanında, aralarında fark olmadığını belirten katılımcılarda görüşlerini şöyle belirtmektedirler. K39 kodlu katılımcı “*Diğer branş öğretmenleri ile kıyaslamam kesinlikle farklı alanlar olduğu için.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcılar, meslek dersi öğretmenlerini bilgili bulmalarına karşın dersi aktif şekilde işlemediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, meslek derslerine ilgisizliklerinin sebebi olarak, öğretmeni öğrenciyi derse katmamasını belirtmeleri öğrencinin meslek derslerine ilgisizliğinin öğretmen kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır.

3.8. Öğrencilerin Meslek Derslerinin Öğretim Sürecine İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek dersi öğretmenlerinin dersi nasıl işledikleri sorulmuş, alınan yanıtlar tablo 3.10'daki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.10. Katılımcıların İHL meslek öğretmenlerinin ders işleyişi değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Kitaptan okutarak	28	K1,K2,K4,K5,K6,K7,K11,K13,K14,K15, K16,K17,K18,K19,K20,K22,K23,K25,K30, K31, K32,K33,K34,K35,K36,K41,K42,K45
Anlatarak	16	K8,K9,K10,K12,K13,K17,K18,K25,K26,K28,K29,K32,K37,K38,K40,K41
Okutup sonra anlatıyorlar	6	K27,K32,K37,K38,K40,K45
Yazdırıyorlar	5	K11,K28,K37,K40,K45
Oturarak ders işliyorlar	4	K1,K2,K3,K6
Sıkıcı anlatıyorlar	3	K9,K19,K44
Öğrenci merkezli işlemiyorlar	3	K3,K7,K30
Bazıları aktif işliyor	2	K3,K4
Soru-cevap şeklinde	2	K29,K39

Görüşme yapılan öğrenciler meslek dersi öğretmenlerinin ağırlıklı kitaptan okutarak ders işlediklerini belirtmektedirler. Katılımcılardan K42 kodlu katılımcı “Dersleri neredeyse işlemiyorlar. Bazıları sadece derse girip oturup çıkıyor. Gelip kitaptan okutup kısaca anlatıp çıkıyor. Peki öğrenci anlıyor mu? Sınav geldiğinde kimse bir şey yapamıyor. Bu yüzden yetersiz buluyorum.” K3 kodlu katılımcı “Masada oturup anlatan da var, ayakta el kol hareketleriyle dikkati üstüne çekerek etkileyici bir şekilde anlatan da var. Bizi odaklayan hocamız da var. Öğrenci merkezli ders işlenmiyor. Sınıfta konuşmayan birinin de fikri sorulsun. Bizim fikirlerimiz de önemsensin. Hep öğretmen anlatıyor.” K14 kodlu katılımcı “Öğrenciye anlatmak yerine tek kendileri anlatıyorlar. Akıllı tahtadan kitabı açıp birine okutuyor ve takip ediyoruz. Öğrenciler aktif olursa daha kalıcı oluyor. Diğer branş öğretmenlerimiz öğrenciyi daha aktif tutuyor.” K13 kodlu katılımcı “Akıllı tahtadan kitap okutuluyor. Sadece anlatım var. Tartışma ortamı falan yok. Hoca anlatır biz uyuruz.” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Meslek dersi öğretmenlerinin dersi ağırlıklı anlatım ve kitaptan okutma şeklinde işlediklerini belirten katılımcılar, bu yöntemin öğrenciyi derse ilgisiz kalmasına sebep olduğunu ve derste aktif olmadıkları için uykularının geldiğini belirtmektedirler. Tartışma, soru-cevap ve görsellerden faydalanarak ders anlatmaları halinde derse ilginin artacağını söylemektedirler. Öğrenciler meslek dersi öğretmenlerinin farklı yöntemler kullanmadıklarını, monoton bir ders işlediklerini belirtmektedirler. Öğrenciyi işe katan, derste aktif tutan bir yol izlemeleri gerektiğini belirtmektedirler.

3.9. Öğrencilerin Meslek Derslerinden Beklentilerinin Karşılanma Durumu

Görüşme yapılan İHL öğrencilerine meslek derslerinden beklentilerinin neler olduğu ve karşılanıp karşılanmadığı sorulmuş, alınan cevaplar tablo 3.11'deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.11. Katılımcıların İHL meslek derslerinden beklentileri ve karşılanma durumu

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Beklentimi karşılıyor	19	K14,K16,K19,K21,K22,K23,K26,K30,K31,K33,K34,K36,K37,K38,K39,K40,K42,K44,K45
Beklentimi karşılamıyor	13	K1,K2,K3,K5,K6,K7,K8,K11,K15,K17,K18,K35,K41
Öğretmenler beklentilerimi karşılamıyor	12	K2,K3,K6,K8,K9,K12,K16,K24,K29,K31, K33, K43
Beklentiler		
Din bilgisi almak	10	K1,K4,K10,K15,K20,K30,K37,K39,K40,K45
Uygulamalı eğitim	3	K8,K20,K24
İyi birey olma	2	K11,K26
Ünv. sınavında çıkması	2	K10,K39
K. Kerim'i güzel okumak	1	K19

Görüşme yapılan öğrencilerin bir kısmı meslek derslerinden beklentilerinin karşılandığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Katılımcılardan K39 kodlu katılımcı *“Hedefimize yönelik oldukları için beni tam anlamıyla ilahiyat fakültesine hazırlamasını bekliyorum. Beklentilerimin karşılığını alıyorum.”* K16 kodlu katılımcı *“Beklentimi karşılıyor. Biraz farklı bir yöntem olsa. Öğrencilere görevler verseler. Örneğin bir olayı canlandırma gibi daha hoşuma gider.”* şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan bazı öğrenciler ise meslek derslerinin beklentilerini karşılamadığını şu ifadelerle belirtmişlerdir. K41 kodlu katılımcı *“Karşılamıyor. Her şeye sınav eksenli bakınca onların anlattığı dersleri vakit kaybı olarak görüyoruz.”* K3 kodlu katılımcı *“Beklentilerimi karşılamıyor. Derste sıkılıp uyuyorsak bu öğretmen kaynaklı bir sorun. Etkili bir şekilde anlatacak ki hayatıma yansısın. Bizim gelişmemiz yönünde bir şeyler yapılmıyor. Sadece anlatım var. Hayatla bağlantı kurulmuyor.”* K11 kodlu katılımcı *“İyi bir birey olma yönünde beklentim var. Eğitim-öğretim yönünde beklentilerimi karşılamıyor. Meslek derslerine bakış açım çok iyi değil. Çünkü üniversite sınavına gireceğim. Bu psikoloji ile bakınca meslek derslerini boş ders olarak görüyorum. Bana bir şey katmıyor.”* K4 kodlu katılımcı *“Yani mesleki derslerden Kuran-ı Kerim’i daha çok seviyorum. Beklentim Kur’an-ı Kerim’i daha güzel okumak ve anlamak. Aldığım ders beklentimi çok da iyi karşılamıyor.”* şeklinde kendilerini ifade etmişlerdir.

Meslek derslerinden beklentilerinin iyi bir din eğitimi almak, güzel bir ahlaka sahip olmak şeklinde belirten katılımcıların bir kısmı beklentilerinin karşılandığını belirtirken bir kısmının beklentilerine cevap bulamadıkları görülmektedir. Meslek derslerinden faydalanamamalarını sınav kaygısına bağlayıp öğrenci kaynaklı olması şeklinde yaklaşan katılımcıların yanında öğretmen kaynaklı olduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır.

3.10. Öğrencilere Göre Meslek Dersleri Öğretiminin Sorunları

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerine meslek derslerinin öğretimi ile ilgili sorun olup olmadığı ve sorun varsa ne tür sorunların olduğu sorulmuş, alınan cevaplar tablo 3.12’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.12. Katılımcıların İHL meslek öğretiminde karşılaşılan sorunların değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Sorun var	37	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12, K13,K14,K16,K17,K18,K19,K20,K21,K22,K24, K25,K26,K27,K29,K30,K32,K34,K35,K36,K37, K38,K41,K42,K44,K45
Sorunlar		
Öğretmen kaynaklı sorunlar	22	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K14,K17,K18, K21,K24,K25,K30, K32,K36,K37
Öğrencilerin derse ilgisizliği	5	K4,K13,K24,K38,K45
Ezberlerin fazla olması	5	K22,K26,K29,K42,K44
Öğrencilerin aktif katılamaması	4	K5,K8,K41,K44
Sınıf yönetiminde sıkıntıların olması	3	K7,K22,K38
Ünv. sınavında soru çıkmaması	2	K10,K37
Meslek hocalarının çok sıkması	2	K12,K30
Sorun yok	6	K15,K23,K31,K33,K40,K43

Sorunları sıralarken en fazla sorunun öğretmen kaynaklı (22) olduğunu belirten katılımcılar öğrencilerin derse ilgisizliği (5), ezberlerin fazla olması (5), öğrencinin derse aktif katılamaması (4), sınıf yönetiminde sıkıntılar olması (3), üniversite sınavında meslek dersi ile ilgili soru olmaması (2), meslek hocalarının çok sıkması(2) ve okula istekleri dışında gönderilen öğrenciler (1) olarak belirtmişlerdir. Katılımcılardan K34 kodlu katılımcı “Meslek derslerinde geçen kavramlar bize yabancı geliyor. Hoca açıkladığı halde yine anlamıyoruz. Çünkü günlük hayatta kullanmıyoruz.” K10 kodlu katılımcı “Öğrencilerin derse ilgisi olmayınca hocaların da ders anlatma isteği olmuyor. Bu sebeple dersler güzel geçmiyor. Üniversite sınavında çıkarsa öğrenciler daha ilgili olur.” K20 kodlu katılımcı “Meslek dersleri sorun değil de anlatım biçimleri daha çok problem. Anlatım biçimleri materyaller eksik olduğu için sıkılıyor. Ve bizi uykuya teşvik ediyorlar.” K19 kodlu katılımcı “Sorunlar var. Öğrencilerin zorla imam-hatibe gelmesi en önemli sorun. Öğrenci zorla geldiği için öğrenmiyor. Öğrenmek de istemiyor. Hocalar farklı yöntemler denemeliler. Hikâye vb. ilgi çekici, merak

uyandırıcı, soru-cevap gibi yöntemleri kullansalar daha iyi olur.” K13 kodlu katılımcı “Daha canlı anlatmaları gerekiyor. Uygulamalı anlatmaları gerekiyor. Bize söz hakkı vermeleri gerekiyor. Sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun diye sormaları gerekiyor. Bir hocamız soru sorduğumuzda dersimi bölmeyin, soru sormayın, varsa sorularınız yazın cebime atın diyordu.” K22 kodlu katılımcı “Sınıfta öğrencileri susturamamak, sınıfı idare edememek.”K38 kodlu katılımcı “Öğrencilerin ilgisizliği, öğretmenlerin sınıfta sessizliği sağlayamamaları.” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Katılımcıların %82,2’ si derslerin öğretiminde sorun olduğunu belirtirken % 46,6 oranında öğretmenlerin ders işleyişinin ilgi çekici olmaması ve etkin bir yöntem kullanmamaları sorun olarak dile getirilmektedir. Katılımcılar meslek derslerinin öğretiminde en büyük payın öğretmenin dersi aktif olarak işlememesi olarak görmektedir. Diğer taraftan meslek derslerinin sınavda çıkmaması, müfredatın özellikle ezberlerin ağır olması, öğrencilerin bu derslere ilgisizliği ve ailelerin tercihi ile bu okula gelmeleri şeklinde değinmişlerdir.

3.11. Öğrencilere Göre Meslek Derslerinin Öğretimi İle Diğer Branş Derslerinin Öğretimi Arasındaki Benzerlikler Ve Farklara İlişkin Görüşleri

Araştırmaya katılan İHL öğrencilerine meslek derslerinin öğretimi ile diğer branş derslerinin öğretimi arasında fark olup olmadığı sorulmuş, cevaplar tablo 3.13’deki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.13. Katılımcıların İHL meslek derslerinin öğretimi ve diğer derslerin öğretimini değerlendirmesi

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Fark yok	19	K11,K18,K19,K21,K24,K26,K27,K28,K30,K31 , K32,K34K35,K36,K37,K38,K40,K43,K45
Diğer derslerin anlatımı daha iyi	21	K1,K2,K3,K4,K6,K7,K8,K9,K10,K12,K13,K14 , K15,K16,K17,K20,K22,K33,K39,K41,K42

Görüşme yapılan öğrencilerin yarısı meslek derslerinin öğretimi ile diğer derslerin öğretimi arasında bir fark olmadığını belirtmektedirler. Katılımcılardan 21 kişi diğer derslerin öğretimini daha iyi bulmaktadır. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir. Katılımcılardan K33 kodlu katılımcı “Meslek derslerinde hep aynı şeyleri tekrarlıyoruz. Ama diğer derslerde her geçen gün farklı şeyler öğrendiğimiz için daha etkili oluyor.” K37 kodlu katılımcı “Aslında bakılırsa hiçbir farklılık yok ama meslek derslerinin öğretmenleri branş derslerinin öğretmenlerine göre biraz yetersiz. Dersi anlatamıyorlar.” K9 kodlu katılımcı “Bana lazım olduğu için kültür derslerini dinlediğimi düşünüyorum. Ama bence anlatımın da etkisi var. Kültür dersi hocaları dersi daha iyi anlatıyor.” K4 kodlu katılımcı “Not korkusu ile kültür derslerine çalışıyorum. Mecburiyetten yoksa daha çok meslek derslerini seviyorum. Kültür dersi hocaları daha iyi anlatıyorlar. Bu da öğrenci kaynaklı. Çünkü öğrenci dersi dinlemiyor, meslek derslerinde test çözüyor. Haliyle öğretmenin motivasyonu düşüyor.” K14 kodlu katılımcı “Benzerlik pek yok. Farklı anlatıyorlar. Dersleri farklı işliyorlar. Diğer branş hocaları daha iyi işliyor. Sayısal dersler ya daha uyanık oluyoruz. Diğer derslerde uyuyoruz.” K16 kodlu katılımcı “Diğer derslerde çok söz hakkı alıyoruz. Ama meslek derslerinde anlatılıp geçtiği için aktif değiller.” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

3.12. Öğrencilere Göre Meslek Dersleri Öğretiminin Daha İyi Olması İçin Yapılması Gerekenler

Görüşme yapılan İHL öğrencilerine meslek derslerinin öğretiminin daha iyi olması için önerilerinin neler olduğu sorulmuş, alınan yanıtlar tablo 3.14'teki gibi kategorilendirilmiştir.

Tablo 3.14. Öğrencilerin meslek dersinin öğretimi ile ilgili önerileri

Kategoriler	Katılımcı sayısı	Katılımcılar
Eğlenceli hale getirilmesi	10	K5,K13,K15,K16,K18,K23,K27,K34,K37,K38
Öğrencinin aktif katılımı	9	K1,K2,K7,K14,K17,K35,K39,K42,K44
Uygulamalı olması	6	K4,K10,K11,K26,K27,K43
Farklı yöntemlerin kullanılması	5	K3,K8,K9,K22,K23
Öğretmenin aktif işlemesi	4	K6,K12,K13,K19
Soru-cevaplı işlenmesi	4	K3,K20,K31,K41,
Öğrenciyi zorlamaması	4	K4,K7,K12,K16
Ezberlerin azaltılması	3	K8,K11,K42
Güncel olması	3	K5,K14,K44
12.sınıfta meslek derslerinin azalması	2	K26,K27

Görüşme yapılan öğrencilerin bir kısmı (6 kişi) meslek derslerinin öğretimini beğendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan K36 kodlu katılımcı “*Derslerin öğretimi iyi fakat 12. sınıfta fazla sıkı mamalarını istiyorum.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Görüşme yapılan öğrencilerin büyük bir kısmı (37 kişi) meslek derslerinin öğretimini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Öğretimin eğlenceli hale getirilmesi (10), öğrencinin öğretmen tarafından aktif olarak derse katması (9), uygulamalı olması (6), farklı yöntemlerin kullanılması (5), öğretmenin dersi aktif şekilde işlemesi (4), soru-cevaplı işlenmesi (4), öğrenciyi zorlamaması (4), öğrenciyi geliştirecek şekilde işlenmesi (3), ezberlerin azaltılması (3), hayatla iç içe olması (3), ilahiyata hazırlık için ayrı sınıf oluşturulması (2), 12.sınıfta meslek derslerinin azaltılması (2) ve öğretmenin kendini sevdirmesi (1) şeklinde işlenmesi halinde daha iyi olacağını belirtmişlerdir. Katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir. K35 kodlu katılımcı “*Öğretmen dersi daha sevdirebilir. Güler yüzlü olabilir. Öğretmen ilk girdiği derste sormalı. Nasıl bir ders tarzı işlememizi istiyorsunuz? İstişare yapmalı. Onların da duygu düşüncelerini almalı. Öğrenciler uyuyorlar. Onların kararını dikkate alsaydı iyi olurdu. Sınıfa soruyorlar kim anlamadı? Hiç kimseden ses çıkmıyor. Ama sorsan bir iki kişi tek anlamıştır.*” K4 kodlu katılımcı “*Öğrenciyi zorlamadan önce bu derslerin gerekliliği, faydası üzerinde dursalar daha etkili olabilir. Öğrenci zaten bu dersler işime yaramıyor diyor. Hal bu ki en çok bu dersler yararlı.*” K3 kodlu katılımcı “*Onlar anlatıyor biz*

dinliyoruz. Düşünce yapımızı geliştirecek yöntemler bulmalılar. Hep aynı yöntemle anlattıkları için bizim de farklı yönlerimiz gelişmiyor.” K18 kodlu katılımcı “Aktivitelerle dersleri sevdirmek, eğlenceli hale getirmek gerekiyor. Öğrenciye söz hakkı versinler. Onlardan çok bizim konuşmamız lazım. Çünkü zaten onlar biliyorlar bilmeyen biziz.” K16 kodlu katılımcı “Video, canlandırma ve soru-cevap olursa çok iyi anlarız.” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların beklentilerine bakıldığında ağırlıklı öğretmenin dersi ilgi çekici şekilde işlemesi olarak görülmektedir. Müfredatın hafifletilmesi ve 12. sınıf öğrencilerine seçecekleri alana göre ders programı oluşturulmasını da beklentileri arasında saymaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Özellikle 2012 yılındaki 4+4+4 eğitim düzenlemesinden sonra okul ve öğrenci sayılarında niceliksel olarak önemli bir artış yaşanan İmam Hatip Liselerinin niteliksel olarak kaliteli bir eğitim vermesi için çalışmalar yapılmaktadır. İmam Hatip Liselerinde sunulan eğitim hizmetinin niteliğinin artması ve bu okulların kendilerinden beklenen niteliklere haiz insanı yetiştirebilmesi için başta Din Öğretimi Genel Müdürlüğü olmak üzere, akademik çevreler ve ilgili STK'ların araştırma ve çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalara katkı sunmak amacıyla yürütülen bu araştırmada da, İHL okullarındaki eğitim sürecinin en önemli paydaşlarından olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda bu okullardaki meslek derslerinin öğretim sürecinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Şanlıurfa merkezde yer alan 5 farklı okuldan toplam 45 öğrenciyle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle, araştırmada ulaşılan sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Kendileriyle görüşme yapılan İHL öğrencilerinin, İmam Hatip Lisesini tercih nedenleri sorusuna verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde; ailelerinin isteği ile gelen öğrencilerin yüksek oranda olduğu sonucuna varılmıştır. % 53 öğrencinin kendi tercihi ile % 47 öğrencinin ailenin tercihi ile bu okula geldiği tespit edilmiştir. Nitekim Korkmaz⁵¹ tarafından İmam Hatip Lisesi öğrencilerine yönelik Türkiye kapsamlı olarak yapılan araştırmada, kendi tercihi ile gelen öğrencilerin % 70 oranında olduğu %29'unun da kendi tercihi dışında geldiği şeklinde sonuç tespit edilmiştir. Aşlamacı'nın yaptığı araştırmaya göre, öğrencilerin % 40,3'ü "Kendi isteği", % 36,8'i "Aile isteği" ile;⁵² Ateş'in yaptığı araştırmaya göre ise öğrencilerin % 60'ının "kendi isteği" ile bu okulları tercih ettikleri belirlenmiştir.⁵³ Yine Çetin'in yaptığı çalışmada öğrencilerin %

⁵¹ Mehmet Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd., İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015, 576.

⁵² İbrahim Aşlamacı, "Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet", Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017.

⁵³ Pembegül Ateş, İmam Hatip Lisesi'nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi'ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği) (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2016).

61,8'i "ben tercih ettim", % 27'3'ü "ailem tercih etti" şeklinde görüşlerini belirtirken⁵⁴; Karateke'nin yaptığı çalışmada % 55,7'si "kendi isteğimle", % 30,4'ü "anne-babamın isteğiyle" şeklinde⁵⁵ tercih durumlarını ifade etmiştir. Alanda yapılan bu çalışmalara bakıldığında Ateş, Çetin ve Karateke'nin sonuçları ile bu çalışmada elde edilen sonuçlar örtüşmektedir. Korkmaz'ın elde ettiği sonuçlar ise bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre farklıdır. Korkmaz'ın araştırmasında kendi isteği ile gelen öğrenci sayısı bu çalışmada elde ettiğimiz verilere göre fazladır. Aşlamacı'nın araştırma sonucunda ise kendi isteği ile gelen öğrenci sayısı yapılan bu çalışmaya göre düşüktür. Kendi isteği ile gelen öğrencilerin okula aidiyeti ve meslek derslerine ilgileri daha fazla olmaktadır. Okulda öğretmen ve arkadaşları ile iletişimleri güçlü olmaktadır. Kendi tercihi ile geldikleri için okulda karşılaşacakları sorunlara çözüm üretmede daha istekli davranmaları beklenmektedir. İmam Hatip Liselerinin amaçlarını benimseyip, okulun eğitim hizmetlerinden ve imkânlarından faydalanma konusunda istekli olacağını söylemek mümkündür. Diğer taraftan bu okulu kendi istekleri dışında başka sebeplerle tercih eden öğrenciler okula uyum konusunda sorunlar yaşayabilmektedir. Okulun öğretmen ve öğrencileri ile iletişimde, okula aidiyet ve uyum konusunda problem yaşayabilmeleri mümkündür. Aşlamacı'nın yaptığı çalışmada kendi isteği ile İHL'de okuyan öğrencilerin farklı sebeplerle bu okula gelen öğrencilere göre meslek derslerine ve meslek dersi öğretmenlerine karşı tutumları daha olumludur.⁵⁶ Yine Aşlamacı'nın yaptığı çalışmada İmam Hatip Liselerinde görev yapan idarecilerle yapılan görüşmelerde okul idarecilerinin dile getirdiği sorunlardan en önemlisi düşük puanlı öğrencilerin ve istemeyerek gelen öğrencilerin olması şeklindedir.⁵⁷ Korkmaz'ın araştırmasında da okula kendi tercihi ve araştırarak gelenlerin memnuniyet durumlarında olumlu ilişkiler olduğu şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.⁵⁸

⁵⁴ İsa Çetin, Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi 2017).

⁵⁵ Tuncay Karateke, İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği) (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010), 49.

⁵⁶ İbrahim Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, 2017, 204-205.

⁵⁷ Bkz. İbrahim Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", Turkish Studies 12/10 (2017): 57-58.

⁵⁸ Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", s. 579.

Elde edilen veriler üzerinde yapılan analizde erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha çok kendi tercihi ile gelmektedir. Karasoy'un araştırmasında da erkek öğrencilerin okuldan memnuniyeti kız öğrencilere göre daha yüksektir.⁵⁹ Bununla birlikte kendi tercihi ile gelmeyen erkek öğrencilerde mevcuttur. Ailelerin karma eğitime özellikle kız çocuklarını göndermek istemedikleri görülmektedir. İmam Hatip Liselerini tercihte önemli etkenlerin başında karma eğitimin olmaması ve kültürün etkisi görülmektedir. Nitekim Korkmaz'ın çalışmasında da aynı bulgulara ulaşılmıştır.⁶⁰

Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini tercih sebeplerine bakıldığında; aile ve yakın çevrenin yönlendirmeleri, din eğitimi almak istemeleri, karma eğitimi istememeleri, ilahiyat okumak istemeleri, İmam Hatip Liselerinin ahlaki eğitim açısından diğer liselere nazaran daha iyi olduğunu düşünmeleri ve din hizmetlerinde görev almak istemeleri şeklindedir. Kula'nın çalışmasında İmam Hatip Liselerini tercih nedenlerinde % 22 oranında din eğitimi birinci sırada yer almakta başörtüsü, aile isteği ve puanının ancak bu okula yetmesi, ortamın temiz olması vb. şeklinde sebepler sıralanmaktadır.⁶¹ Nitekim Korkmaz'ın araştırmasında da tercih nedenleri açısından benzer sonuçlara ulaşılmıştır.⁶²

Ailenin tercihi veya puanının başka okula yetmemesi sebebi ile İmam Hatip Lisesine gelenlerin daha sonra okula karşı tutumlarının değiştiği görülmektedir. Katılımcılardan sadece 2 kişi okuldan memnuniyetsizliğini belirtmiştir. Bu okulu istememelerinde önyargılarının, okulun arkadaş çevrelerinde kötülenmesinin etkili olduğunu belirten öğrenciler, okula geldikten sonra yargılarının değiştiğini ve okuldan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 95,5'i okulundan memnun olduğunu belirtmiştir. Nitekim Korkmaz'ın çalışmasında okulda öğrenim görmekten memnun olma durumunun değerlendirilmesinde benzer bulgulara ulaşılmıştır.⁶³ Kula'nın da araştırmasında İmam Hatip Lisesi'nde okumaktan memnun

⁵⁹ Murad Karasoy, "110. Yılında, Yönetici ve Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinin Değerlendirmesi", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd., İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015, s. 1097-1098.

⁶⁰ Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", s. 579.

⁶¹ Tahsin Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Liselerinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd., İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015, s. 605.

⁶² Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", s. 582-583.

⁶³ Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", s. 584-585.

musunuz sorusuna karşılık % 80,6 oranında memnun oldukları, % 19,4 oranında memnun olmadıkları görülmektedir. Memnun olmayan öğrencilerin ailenin isteği ile veya puanları diğer okullara yetmediği için gelenler olduğu ve İmam Hatip Lisesi programını zor buldukları şeklindedir.⁶⁴ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü de AİHL öğrencilerinin okula aidiyeti ve memnuniyeti ile ilgili okullarda anket uygulamaları yapması İmam Hatip Liselerindeki problemleri tespitine dönük çalışmalara önem verdiğini göstermektedir.⁶⁵

Öğrencilerin en çok sevdiği ve sevmediği dersler şeklinde sorduğumuz sorunun yanıtlarının analizinde; öğrencilerin sevdiği ve sevmediği derslerde ilgilerine göre farklılık olsa da meslek derslerini sevenler 45 kişiden 17 kişidir. Meslek derslerini sevmediklerini belirten öğrenci sayısı 13 kişidir. Meslek derslerini sevmeyenlerin oranı, İmam Hatip Lisesinin bir meslek okulu olması ve yetiştirmek istediği dindar insan modeli için yüksek bir orandır. Öğrencilerin dersi sevip sevmemelerinde etkin olan şeyin dersin öğretmeni olduğu öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Öğretmeni sevmeleri halinde öğretmenin dersini de sevdiklerini belirtmektedirler. Yapılan araştırmalarda öğretmenin duygu ve düşüncelerini ifade ederken, sınıfı yönetirken ve sınıf içinde çıkan sorunlara çözüm üretirken nasıl yaklaşımlar sergilediği öğrencinin derse karşı tutumunu etkilediğini göstermektedir. Aşlamacı'nın araştırmasında İmam Hatip Lisesi'nde görev yapan idareciler karşılaştıkları sorunları belirtirken, önemli problemler arasında öğretmenin yetersizliği, idealist olmayışı, dersi sevdirememesi, rol model olamayışı ve iletişim kurmada zayıf olmaları şeklinde dile getirmiştir.⁶⁶ Karateke'nin araştırmasında da okul idarecilerinin, öğretmen ile karşılaştıkları sorunlar bağlamında öğretmenin alan ve pedagojik formasyon yönünden yetersizlikleri en öncelikli sorun olarak dile getirilmiştir.⁶⁷ Cüceloğlu, "Öğretmenim Bir Bakar mısın" adlı kitabında sayısız örneklerini verdiği öğretmenin öğrencinin zihinsel ve duygusal dünyasını inşa eden en önemli fail olduğu vurgusunu yaparak öğretmenlerin öğrencilerin hayata ilişkin kararlarında dahi büyük etkiye sahip olduklarını

⁶⁴ Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Liselerinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", s. 604.

⁶⁵ <https://dogm.meb.gov.tr/anket/index.php?r=survey/index&sid=479914>, <https://dogm.meb.gov.tr/anket/index.php?r=survey/index&sid=535462&lang=tr&encode=> erişim tarihi: 05.06.2019)

⁶⁶ Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", 60-63.

⁶⁷ Karateke, "İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma" s.154.

belirtmektedir. Bir okurdan gelen mektubu aktardığı cümleler öğretmenin öğrenci üzerindeki etkisini anlatmaktadır. *“Dersleri işleme yöntemi, teknikleri bambaşkaydı, hayatın farklı alanlarında örnekler sunardı, müfredatta yer almayan yaşam dersleri verirdi. Neşe içinde heyecanla anlatırdı konuları. Güldürür ve çokça düşündürürdü bizi. Benim gibi uyumsuz, tembel öğrenciler bile onun dersini ipe çeker, diğer derslere göre daha çok çalışırdı. Sorularını cevaplamak için yarışardık adeta. Onunla konuşmanın keyfini, sıcak şefkatini daha çok yaşamak için bilemeyenler bile el kaldırırdı.”*⁶⁸

Öğrencilerin dersi sevmesinde öğretmenin eğitim anlayışı, mesleki ve kültürel açıdan yeterli olup olmaması etkili olmaktadır. İdeal öğretmen tanımlamalarına baktığımızda kişiliği ve öğretim tarzıyla ilgi çekici, sınıf yönetimi becerisi ve etkin bir disiplin anlayışı olan, öğrenci ve velisi ile güçlü iletişim kurabilen ve alanına hâkim gibi özelliklere sahip olması gerekir. Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk öğretmenlerin eğitilmesi ile ilgili projelerini tanıtım konuşmasında öğretmenin eğitimdeki önemini şu sözlerle dile getirmektedir: *“Aslolan bulut değil gökyüzü olmaktadır. Bulutlar ne olursa olsun öğretmen, çocuğun hakkını koruyan kişidir. Çocuğun hakkı pazarlık konusu olamaz, olmamalı. Öğrencinin, öğretmeninden öncelikle beklediği sevgi ve saygıdır. Çocuğun hayatına dokunmak, onunla her gün göz göze gelmek, onun hayatında çocuk diliyle söylersek, kocaman yer sahibi olmak. İşte öğretmenlik dediğimiz tam da böyle bir şey. Hükmedici bir öğretmen olmak yerine kolaylaştırıcı bir rehber olarak, öğretmeyi tercih edin. İyi eğitimi büyük binalar değil iyi insanlar veriyor.”*⁶⁹ Öğrenciler ilgi duydukları, yapabildikleri ve aktif olarak katılabildikleri dersleri daha çok sevdiklerini belirtmektedirler.

Öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alan ve seçtikleri meslek ile ilgili sorunun yanıtlarına bakıldığında 45 katılımcıdan 13’ü İlahiyat fakültesinde okumak istediğini belirtmiştir. İlahiyat Fakültesinde okumayı düşünen katılımcılar İmam Hatip Lisesi programına uygun olarak din hizmetleri alanında çalışmak ve din eğitiminde derinleşmek istediklerini belirtmektedir. 45 öğrenciden 30’u diğer alanlarda okumak istediklerini belirtmiştir. Öğrencilerin üniversitede okumak istedikleri alanla ilgili yanıtlarına bakıldığında İmam Hatip Liselerinin yükseköğrenime öğrenci hazırlama

⁶⁸ Doğan Cüceloğlu, Öğretmenim Bir Bakar mısın, İstanbul, Ekim 2018, s.40-42.

⁶⁹ (<https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-ziya-selcuk-buyuk-capli-ogretmen-egitimi-projeleri-baslatacagiz>. Erişim Tarihi: 06.06.2019)

amacına uygun olarak ilahiyat dışındaki alanlara da öğrenci yerleştirdiği görülmektedir. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. Maddesi'nde: *"İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır."* (Resmi Gazete, 1983) ibaresi yer almaktadır. İmam Hatip Liselerinin yetiştirmek istediği insan modeline baktığımızda din hizmetlerini yerine getirecek yeterlilikte dini bilgiye haiz, kültürlü, ahlaklı, güvenilir, vatanperver, yükseköğrenim görmeye hazır, toplumun gelişmesine katkıda bulunacak, insani değerlere saygılı, zihinsel ve kültürel çalışmalarda aktif olarak yer alacak öncü şahsiyetler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.⁷⁰ Kula'nın araştırmasında da öğrencilerin üniversite yönelimlerinde % 36,6 oranında İlahiyat-Din Kültürü birinci sırada yer almaktadır. Meslek seçiminde *"bu mesleği seviyorum"* birinci sırada yer alırken (% 63,9) *"insanlara faydalı olacağımı düşünüyorum"* yanıtı ikinci sırada (% 15,2) yer almaktadır.⁷¹ Dikbıyık ve Bölükbaşı'nın ortak çalışmasında da Eyüp Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerinin eğilimlerinin ilahiyat, İslami Bilimler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği alanları olduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 36'ya varan oranda dinî-meslekî alanlarındaki bölümlere yönelim içinde oldukları belirtilmektedir.⁷² Kula ve Dikbıyık'ın çalışmalarında elde edilen sonuçlar ile bu çalışmada elde edilen sonuçlar örtüşmektedir.

Ortaöğretim dönemi öğrenciler için üniversiteye yönelimleri, tercihlerini belirlemeleri ve geleceklerine ilişkin bir yön tayin etmeleri bakımından önemli bir süreçtir. Lise öğrencileri veya üniversite adayları bundan sonraki hayatlarında amaçlarına ulaşma, bir statü edinme, iş ve meslek sahibi olma bağlamında bir tercih yapma durumu ile karşı karşıya kalırlar. İmam Hatip Liselerinin bu açıdan okul tanıtımlarını iyi yapmaları ve öğrencilerin bu okulları tercih ederken bilinçli bir şekilde tercih yapmalarını sağlamaları önemlidir. Araştırmaya katılan 45 öğrenciden 24' ü İmam Hatip Lisesini seçtiği mesleki alanla uygun olduğunu belirtirken 12 öğrenci

⁷⁰ Sağlam, "İmam Hatip Liselerinde Yetiştirilmek İstenen İnsan Modeli", s. 994-995.

⁷¹ Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Liselerinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", s. 609-610.

⁷² Coşkun Dikbıyık, Adem Bölükbaşı, " Eyüp Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yönelimleri Üzerine Bir Değerlendirme", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:4, Sayı:33, Kasım 2016, 192-193.

uygun olmadığını belirtmektedir. Kula'nın çalışmasında "Bu okulu tercih sürecinde İmam Hatip Liselerinin amaçları, programları, eğitim ortamları vb. konusunda araştırma yaptınız mı?" şeklindeki soruya öğrencilerin % 25 gibi düşük bir kısmı "evet" % 35'i "kısmen" ve % 38'i "hayır" cevabını vermiştir.⁷³ Bu çalışmada ve Kula'nın çalışmasında elde edilen veriler öğrencilerin büyük bir kısmının okulu tercih ederken bilinçli tercih yapmadığı ve İmam Hatip Lisesini tanımadan geldiğini göstermektedir.

Öğrencilere yönelttiğimiz İmam Hatip Lisesinin seçecekleri mesleki alanla uygunluğu sorusuna % 53 oranında olumlu yanıt alınmıştır. Fakat İmam Hatip Lisesini mesleki eğilimine uygun bulmadığını belirtenlerin oranı (% 24) da düşük değildir. Mesleki alanla uygunluğuna olumlu yanıt verenler manevi yönden fayda gördükleri ve meslek dersleri dışında diğer dersleri de görebildikleri için avantajlı olduklarını belirtmektedirler. İmam Hatip Liselerini mesleki yönelimine uygun bulmayan öğrenciler ise meslek derslerinin üniversiteye giriş sınavında çıkmamasının bu görüşlerinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Kula'nın araştırmasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin İlahiyat ve Din Kültürü bölümlerini seçmeyip farklı bölümleri seçmesi ve farklı alanda okumasını nasıl buldukları sorusuna yanıtta % 84,3 oranında olumlu baktıklarını, %9,9 oranında olumsuz baktıklarını tespit etmiştir. İmam Hatip Lisesi öğrencileri kendi alanında okunması gerektiği yönünde fikri çok da benimsemedikleri görülmektedir.⁷⁴

Öğrencilerin meslek derslerinin gerekliliğine ilişkin görüşlerine baktığımızda çoğunlukla olumlu baktıkları ortaya çıkmaktadır. Meslek derslerinin hayatı anlama ve anlamlandırma da kendilerine katkı sunduğu, dinlerini daha iyi öğrendikleri ve ahlaki yönden geliştikleri için faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin derslere karşı olumlu tutum geliştirmesi onların dersi sevmesinde, başarısında ve öğrenmesinde önemli olduğu eğitimciler tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca öğretmenin kişisel ve mesleki özelliklerine ve bu yöndeki davranışlarına ilişkin öğrencilerin bakışları, onların derse karşı olumlu tutum geliştirmelerinde önemli bir etkiye sahiptir. Derse karşı olumlu tutum geliştiren öğrencinin derse aktif katıldığı, dersten zevk aldığı, dersi

⁷³ Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Liselerinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", s. 595.

⁷⁴ Kula, "Diyarbakır'da Bulunan İmam Hatip Liselerinde Okumakta Olan Öğrencilerin Hedef Yönelimleri Nelerdir?", s. 611-612.

öğrendiği ve motive olduğu görülmektedir.⁷⁵ Öztürk, imam hatip kimliğinin ve şuurunun oluşmasında meslek derslerinin önemli bir yer tuttuğunu dile getirmiştir.⁷⁶ Her ne kadar öğrencilerin çoğunluğu meslek derslerini gerekli görse de 45 katılımcıdan 17 katılımcının meslek derslerini gereksiz görmesi din eğitimi veren bir okul olması açısından çok yüksek bir rakamdır. Böyle düşünen öğrenciler meslek derslerini gerekli görmemelerinde ki en büyük etkenin sınav kaygısı ve üniversite sınavında bu derslerden soru çıkmaması şeklinde belirtmişlerdir. Meslek derslerinin sıkıcı olması, zor olması, ezber ağırlıklı olması ve öğretmenlerin dersi sevdirememesinin meslek derslerine karşı olumsuz görüş geliştirmelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Aşlamacı'nın araştırmasında da öğrencilerin meslek derslerine karşı tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun sebebini, özellikle meslek derslerinin içeriği ve öğretim sürecinin, İHL öğrencisinin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine yeterince hitap etmediği şeklinde belirten Aşlamacı, öğrencilerin dışında ilgili diğer paydaşların özellikle meslek dersi öğretmenlerinin öğrencinin tutumunda etkili olduğunu dile getirmiştir. İHL öğrencilerinin geneli İmam Hatip Lisesini tercih ederken bu okula meslek okulu olarak bakmadığını ifade etmiştir. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin çoğunluğu üniversiteye ve mesleğe dönük tercihlerinde din eğitimi ve din hizmetleri dışındaki alanlara yönelmektedir. Üniversite yerleştirme sisteminde ise ortak derslerden sorular sorulup meslek derslerinden soru çıkmamasının sonucu olarak öğrencilerin meslek derslerini önemsemedikleri ve bu durumun öğrenciler ve meslek dersleri öğretmenleri arasında sorunlara yol açtığı belirtilmektedir. Ayrıca İHL müfredatında meslek derslerinin son sınıflarda yoğunlaşması, bu yıllarda ise öğrencilerin üniversite sınavlarına hazırlanmaları öğrencilerin meslek derslerine karşı olumsuz tutum geliştirmelerinde etkili olmaktadır.⁷⁷

Çalışmamızda öğrencilerin meslek dersleri öğretim programına ilişkin görüşlerine bakıldığında 45 öğrenciden 8'i yeterli görmektedir. Meslek dersleri öğretim programını yeterli görmeyen öğrenci sayısı ise 15'dir. Öğretim programını yetersiz bulanların

⁷⁵ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", s.204-205.

⁷⁶ Mustafa Öztürk, "İmam- Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimi İle İlgili Tespitler ve Teklifler", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015, s. 473.

⁷⁷ Aşlamacı, "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi," s.225.

özellikle meslek derslerinin azaltılması, uygulamalı derslerin konulması, müfredatın hafifletilmesi, üniversiteye dönük derslerin artırılması ve çok programlı olup alanlara göre öğretim programı hazırlamaları gerektiği şeklinde yaklaşmışlardır. Müfredat hazırlanırken öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre yapılması gerekir. Meslek dersleri müfredatı İHL öğrencilerinin gelişim süreçlerine ve onların ilgi, ihtiyaç, beklenti ve hedeflerine cevap vermemesi sebebiyle beğenilmemektedir. İmam Hatip Liseleri öğretim programlarında -sadece İlahiyat Fakültelerine değil diğer alanlara da öğrenci göndermeleri sebebiyle- müfredat hafifletilmeli özellikle 11 ve 12. sınıflarda üniversiteye dönük dersler konulmalıdır. Nitekim Korkmaz'ın çalışmasında da “yeniden tercih imkanı olsa bu okulu tekrar tercih eder miydiniz?” sorusuna % 45 oranında olumsuz kanaat belirtenlerin bir sebebi de İhl programının üniversite sınavına ve istedikleri fakültelere hazırlama konusunda yetersiz oluşudur.⁷⁸ Karateke'nin araştırmasında da öğretim programına yönelik sorun olarak müfredatın ağır olduğu, 12. sınıflarda meslek derslerinin işlenmediği, öğrencilerin devamsızlık yaptığı ve üniversite sınavında sorulmaması sebebiyle ilgisizlikleri dile getirilmiştir.⁷⁹ 2017 yılında hazırlanan öğretim programı önceki yıllara nispeten daha iyi olmakla birlikte yine de öğrencilerin beklentilerine cevap olmamaktadır. Ekşi, “ İmam- Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarına Dair Bir Değerlendirme (Fıkıh Dersi Örneği)” isimli çalışmasında öğretim programının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı ile hazırlanmasında olumlu yönler bulmakla beraber yeterli olmadığı ve programın sahada çalışmalar yapılarak geliştirilmesi gerektiği yönünde görüşünü belirtmiştir.⁸⁰ Nitekim Öztürk, tefsir dersi için değerlendirme yaparken muhtevanın çok geniş tutulduğu, haftalık iki saatle tefsir dersinin amacına ulaşmanın mümkün olmadığı ve sahada çalışan öğretmenlerin birçok konuya giriş yapmadan eğitim-öğretim yılının bittiğini belirtmektedir. İlahiyat fakültelerinde beş farklı ders kapsamında işlenen tefsir alanının yine de yeterli düzeyde verilemediğini ve istenen neticenin elde edilemediğini dile getirmektedir. Öztürk'e göre ortaöğretim seviyesinde bir öğrencinin Kuran ve tefsirle ilgili bütün meseleleri bilmesinin gerekmediği, Kuran ile sağlıklı bir ilişki

⁷⁸ Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?”, s. 593.

⁷⁹ Karateke, “İmam Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma” s.162-163.

⁸⁰ Ahmet Ekşi, “ İmam- Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarına Dair Bir Değerlendirme (Fıkıh Dersi Örneği)”, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Sempozyumu, ed. Recep Kaymakcan vd. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2015, s. 959-960.

kurması, Kuran'daki anahtar kavramları bilmesi, Kuran'ın gönderiliş amacının kavratılması, hayata dönük bilgiler edinmesi, ahlak temelli bir anlayış geliştirmesinin gerektiği yönündedir. İmam Hatip Lisesi öğrencisinin İlahiyat dışındaki alanlarda da okuma imkânı bulunduğuna göre tefsir dersi müfredatının hafifletilmesi gerektiği ve değişen öğrenci profilini de göz önünde bulundurmak gerektiği vurgulanmaktadır.⁸¹

Öğrencilerin meslek dersleri ders kitaplarını değerlendirmelerine baktığımızda, 45 öğrenciden 10'u ders kitaplarını yeterli, seviyeye uygun ve ilgi çekici bulmaktadır. 20 öğrenci meslek dersi ders kitaplarını yetersiz bulmaktadır. Yetersiz bulan öğrenciler özellikle seviyeye uygun olmadığı, ilgi çekmediği, içeriğin ağır olduğu, sıkıcı olduğu, anlamını bilmedikleri kelimelerin fazla olduğu, güncel olmadığı ve görsellerin az olduğu şeklinde değerlendirme yapmışlardır. 6 öğrencinin kitapları incelemediklerini ve yılın başında geri dönüşüm kutusuna attıklarını belirtmeleri üstünde durulması gereken önemli bir noktadır. Öğrencinin ders materyali olarak en önemli unsur olan ders kitabına ihtiyaç hissetmemesi dersin öğretmeninin ders işlerken kitaba çok ihtiyaç hissettirmedeğini göstermektedir. Meslek dersi öğretmenlerinin ders kitaplarını kullanmada isteksiz davrandıklarını dile getiren Ekşi; fakat öğretmenleri bu boşluğu dolduracak ders materyali oluşturmadıkları ve eğitim teknolojisinden faydalanmadıkları yönünde eleştiriye tabi tutmaktadır.⁸²2017 yılında yenilenen öğretim programı ve ders kitapları önceki yıllara kıyasla daha iyi olmakla beraber üniversite sınavında çıkmaması ve değişen öğrenci profili sebebiyle müfredatın ağır olduğu, ders sayısının fazla olduğu ve güncel olmadığı şeklinde değerlendirmeler yapılmaktadır. 2017 yılında taslak olarak sunulan, öğretmen ve eğitim çevrelerince değerlendirme raporları istenen öğretim programı ve ders kitapları değerlendirmesinde TİMAV'ın hazırladığı raporda tefsir, hadis, fıkıh gibi derslerin ya konularının azaltılması veya ders saatlerinin arttırılması gerektiği, ders kitaplarında geçen kavramların çok iyi tanımlanması ve sadeleştirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir.⁸³ Ekşi de meslek dersi ders kitaplarının dil ve üslup açısından sıkıcı olduğu, dil ve anlatımının ilgi çekici olmadığı şeklinde değerlendirmeler yapmıştır. Sadeleştirmelerin yapılmasının olumlu olduğu fakat

⁸¹ Öztürk, “ İmam- Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimi İle İlgili Tespitler ve Teklifler”, 480-498.

⁸² Ekşi, “ İmam- Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarına Dair Bir Değerlendirme (Fıkıh Dersi Örneği)”, s.967.

⁸³ <http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/Mu%CC%88fredat-C%CC%A7al%C4%B1s%CC%A7tay%C4%B1-RAPOR-SONNNN.pdf> Erişim Tarihi: 07.06.2019

sadeleştirme yapılırken bazı temel kavramların göz ardı edildiğini dile getirmiştir.⁸⁴ Akyüz hadis dersi ders kitabı üzerinden yaptığı değerlendirmede seviyeye uygun hazırlandığı, yapılan güncellenmelerin isabetli olduğu, dilinin sadeleştirildiği yönünde olumlu değerlendirme yaparken kaynak gösteriminde eksiklik olduğu, bazı konuların önemine binaen daha fazla yer alması gerektiği yönünde eleştirilerde bulunmuştur.⁸⁵

Görüşme yapılan İHL öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerini değerlendirmelerine baktığımızda 45 öğrenciden 13'ü yeterli, başarılı ve ilgili bulduklarını belirtmişlerdir. 45 öğrenciden 13'ü ise öğretmenden öğretmene değiştiğini, bazılarının çok iyi olduğunu bazılarının ise yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. 18 öğrenci ise meslek dersi öğretmenlerini yetersiz, somurtkan ve derste aktif olmadıkları yönünde olumsuz değerlendirme yapmışlardır. Mücahit'in çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir.⁸⁶ Öğretmenin eğitimin en önemli unsuru olduğu, ülkenin gelişmesinde ve geleceğinin şekillenmesinde önemli sorumlulukları olduğu gerçeği dikkate alındığında iyi yetişen öğretmen iyi yetişen toplum demektir. Bu açıdan öğretmenin alanında ve pedagojik formasyon yönünde yetiştirilirken çok iyi bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir. Öğretmenin eğitimden geçmesinin gerekliliği birçok uzman tarafından dile getirilmiş ve bu yönde çalışmalar MEB bünyesinde yapılmaya başlanmıştır. Ziya Selçuk, öğretmenlerin yetiştirilmesine dönük projelerin gerekliliğini açıklarken “*Güçlü bir şahsiyet söz konusuysa, güçlü şahsiyeti olan talebeler yetişecektir. Öğretmenlik çocuklara bir şey öğretmek değil, öğretmenin kendi olgunlaşma yolculuğu ve yolcunun kendisi de çocuklar değil, esasen öğretmendir. Çocukların gelişimi öğretmenin gelişimiyle doğrudan doğruya etkilidir. Öğretmenlerin daha iyi yetişmiş bireyler olarak sistemimize girmesini sağlamak için büyük çaplı öğretmen eğitimi projeleri başlatacağız. Bu sadece bilimsel çalışmalar anlamında değil, öğretmenliğin binlerce yıldır değişmeyen, sanat, ustalık yönü var.*” şeklinde basın açıklaması yapmıştır.⁸⁷ Bir eğitimin niteliğini belirleyen en önemli unsurlardan biri eğitimin uygulayıcısı konumundaki öğretmenlerdir. Koç'un araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleğe

⁸⁴ Ekşi, “ İmam- Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarına Dair Bir Değerlendirme (Fıkıh Dersi Örneği)”, s. 965-966.

⁸⁵ Hüseyin Akyüz, “ Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretim Programı Ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülâhazalar”, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2018, Cilt:6, Sayı:11, 6:1-14

⁸⁶ Mustafa Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2017, Cilt: 41, Sayı: 1,s.74-98.

⁸⁷ <https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-ziya-selcuk-buyuk-capli-ogretmen-egitimi-projeleri-baslatacagiz>. Erişim Tarihi: 06.06.2019

sevgisi, özgüvenleri, hoşgörölü, güvenilirlik, rol-model olma gibi kişisel özellikler bakımından iyi olmalarına karşın; kendini güncelleme, meslek ve branşla ilgili yenilikleri takip etme, kendini geliştirme ve okul dışı etkinliklerde sorumluluk alma gibi mesleki nitelikler bakımından istenen düzeyde olmadıkları yönündedir.⁸⁸ Ekşi de İHL meslek dersleri öğretim programı ve ders kitabı değerlendirmesinde meslek dersi öğretmenlerinin öğretim programının gereğini yerine getirme konusunda yetersiz kaldıklarını belirtmiştir.⁸⁹ Karateke ve Aşlamacı'nın İmam Hatip Lisesinde görev yapan idareciler üzerine yaptıkları çalışmalarda da din eğitiminin niteliğini etkileyen faktörler arasında meslek dersi öğretmenlerinin alan bilgisi ve pedagojik formasyon yönünden yetersizlikleri önemli bir sorun olarak dile getirilmiştir. Keskiner, meslek dersi öğretmenlerinin ders işlerken özel öğretim teknikleri ve yeni öğretim yaklaşımlarını kullanmada yetersiz kaldıklarını ve meslek derslerinin öğretimi noktasında sahada materyal eksikliği olduğunu belirtmektedir. Editörlüğünü yaptığı "İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi" isimli çalışması her dersin bir ünitesini ders işleme örneği şeklinde ele alarak öğretmenlere yardımcı olmayı amaçlamaktadır.⁹⁰ Öğretmenlerin yetersizliğinin dile getirildiği çalışmaların aksine Çekin'in İHL meslek dersi öğretmenlerinin profesyonelliği üzerine yaptığı araştırma da öğretmenlerin % 92,9 gibi yüksek bir oranda kendilerini profesyonel gördükleri sonucuna varmıştır. Çekin, bu çalışmada öğretmenin kendisini yeterli bulmasını araştırmada yer alan öğretmenlerin en az 16 yıl çalışan olması sebebiyle, tecrübelerinden dolayı kendilerini yeterli buldukları yönünde değerlendirmiştir.⁹¹ Akyürek'in DKAP ve İHL meslek dersi öğretmenlerin yeterliliği üzerine yaptığı çalışmada da Çekin'in sonucuna benzer sonuçlar çıkmıştır.⁹²

Görüşme yapılan öğrenciler meslek dersi öğretmenleri ile kültür dersi öğretmenlerini kıyasladığında, kültür dersi öğretmenlerinin dersleri daha aktif işlediği ve daha donanımlı olduğu şeklinde görüş beyan etmişlerdir. 45 öğrenciden 13'ü kültür dersi öğretmenlerinin iyi ders anlattığını belirtmiştir. 6 kişi meslek dersi öğretmenlerinin

⁸⁸ Koç, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", s. 131-174.

⁸⁹ Ekşi, "İmam- Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarına Dair Bir Değerlendirme (Fıkıh Dersi Örneği)", s.968.

⁹⁰ Emine Keskiner (editör), İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi, İstanbul, 2018, s.9.

⁹¹ Abdulkadir Çekin, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma", The Journal of Academic Social Science Studies, No: 37, 2015, s. 85-100.

⁹² Süleyman Akyürek, 'İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenleri İle Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri Üzerine Algıları' Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt:10, No:23, Haziran 2012. s. 7-47.

daha iyi eğitim verdiğini belirtmiştir. Meslek derslerinin anlatım ağırlıklı olması ve üniversite sınavında çıkmaması bu görüşü beslemede önemli bir etken olarak görülmektedir. Diğer yandan branş öğretmenlerinin ders işleme yöntemleri yönünden daha fazla beğenildikleri de dile getirilmiştir. Aşlamacı'nın araştırmasında İHL'de görev yapan idareciler meslek dersi ve kültür dersi öğretmenleri arasında genel olarak bir fark görmediklerini belirtmişlerdir. Görüşme yapılan idareciler tarafından öğretmenlerin alan ve pedagojik yönden yetersiz oldukları, özveri ile çalışmadıkları, işlerini angarya görüp gerekli önemi vermedikleri ve maddiyatlarını düşündükleri şeklinde eleştiriler dile getirilmiştir.⁹³

Araştırmaya katılan öğrenciler meslek dersi öğretmenlerinin ders işleme yöntemini beğenmediklerini, farklı öğretim teknikleri kullanmak yerine kitaptan okutarak ve anlatarak dersi işledikleri yönünde görüş beyan etmişlerdir. Görüşme yapılan 45 öğrenciden 28'i öğretmenin konuyu sadece kitaptan okutma şeklinde ders işlediğini belirtmiştir. 16 öğrenci ise öğretmenin kitaptan okutup sonra kısaca anlattığı şeklinde ders işlediklerini belirtmişlerdir. % 96 oranında öğrenciler öğretmenlerinin dersi aktif şekilde işlemedikleri, öğrenci merkezli olmadıkları, sıkıcı ve monoton şekilde işlediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler derse ilgisizliklerinin ve derste uyumalarının nedenini de öğretmenin ders işleme yöntemine bağlamaktadır. Nitekim Koç'un araştırmasında da öğretmenin ders işleme yöntemleri ile ilgili benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Koç, meslek dersi öğretmenlerine ders işlerken kullandıkları yöntem ve tekniklerin neler olduğu sorusuna; % 70,4 oranında anlatım, %25 oranında soru-cevap şeklinde yanıt almıştır. Bulmaca, eğitsel oyun, grup çalışması, problem çözme, kavram haritası, drama, örnek olay incelemesi, foto analizi vb. yöntem ve teknikleri hiç kullanmayanların oranı % 96 ile % 64 gibi çok yüksek oranda değişmektedir.⁹⁴ Mücahit'in çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir.⁹⁵ Korkmaz'ın araştırmasında da İHL öğrencileri okuldan memnuniyetsizliğinin sebebini öğretmenlerin yaşlı olması ve öğretim yöntem ve tekniklerini etkili kullanmadıkları şeklinde belirtmişlerdir.⁹⁶

⁹³Aşlamacı, "İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma", s. 76.

⁹⁴Koç, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma", s. 158-160.

⁹⁵Mücahit, "Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri", s.74-98.

⁹⁶Korkmaz, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?", s. 585-586.

Görüşme yapılan öğrencilerin meslek derslerinden beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığına bakıldığında; 45 öğrenciden 19'u beklentilerine cevap bulduklarını belirtmektedir. 25 öğrenci ise meslek derslerinin beklentilerini karşılamadığını ifade etmektedir. Öğrencilerin yarısından fazlası okuldan memnuniyetsizliğini dile getirmektedir. Memnun olmayanların yarısına yakını “dersten ziyade öğretmen beklentimi karşılamıyor” şeklinde durumu belirtmişlerdir. Öğrencilerin beklentileri sorulduğunda okulu tercih nedenleri ile beklentilerinin örtüştüğü görülmektedir. Din eğitimi almak, iyi bir birey olarak yetişmek ve uygulamalı eğitim almak şeklinde dile getirmişlerdir. Mücahit’in araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmasında “Meslek dersleri seçmeli olsaydı tercih eder miydiniz?” şeklinde sorduğu soruya %40 oranında hayır cevabının verilmesi üzerinde durulması gereken bir konudur.⁹⁷ Korkmaz’ın çalışmasında da öğrencilerin okuldan memnun olmama durumunu öğretmenin ders anlatamaması, sosyal aktivitelerin olmaması, meslek derslerinin zorluğu, ezberlerin çokluğu ve üniversiteye yeterli düzeyde hazırlamaması olarak tespit edilmiştir.⁹⁸

Görüşme yaptığımız 45 öğrenciden 37’si meslek derslerinin öğretiminde sorunlar olduğunu belirtmiştir. Meslek derslerinin öğretiminde sorunlar olduğunu belirten 37 öğrenciden 22 kişi en önemli sorunun öğretmen kaynaklı olduğunu dile getirmiştir. 6 öğrenci ise meslek derslerinin öğretiminde sorun olmadığını dile getirmiştir. Öğrenciler meslek derslerinin öğretiminde en fazla sorunun % 46,6 oranla öğretmenler olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin derse ilgisizliğinin, ezberlerin çokluğunun ve meslek derslerinin üniversite sınavında çıkmayışını öğretimde yaşanan sıkıntılar arasında belirtmişlerdir. Nitekim Mücahit, Korkmaz ve Ekşi’nin de çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşılmıştır.⁹⁹

Araştırmaya katılan öğrencilerden meslek derslerinin öğretimi ile diğer derslerinin öğretimi arasında kıyas yapmalarını istediğimizde 19 kişi fark olmadığını belirtmiştir. 21 öğrenci ise kültür dersi öğretmenlerinin ders işleyişinin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler, kültür derslerinde daha fazla söz hakkı aldıklarını, öğretmenin

⁹⁷ Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, s.74-98.

⁹⁸ Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?”, s. 584-587.

⁹⁹ Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, s.74-98, Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri: Nasıl? ve Neden?”, s. 584-587,

dersi daha aktif işlediğini, farklı yöntemler kullandığını belirtmektedirler. Bazı öğrenciler ise kültür dersleri üniversite sınavında çıktığı için o derslere ilginin fazla olduğu ve bu durumun öğretmenin ders işleyişine yansıdığını belirtmektedir. Meslek derslerine ilgi olmadığı için öğretmenin ders anlatma isteğini yitirdiğini belirtmektedirler. Öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerinin öğretimi ile kültür dersi öğretmenlerinin öğretimi arasında koydukları bu fark Aşlamacı'nın okul idarecileri üzerinde yaptığı çalışmada idareciler tarafından dile getirilmemektedir. Okul idarecileri hem meslek dersleri öğretmenlerini hem de kültür dersi öğretmenlerini mesleki ve alan bilgisi noktasında yetersiz bulduklarını belirtmektedirler.¹⁰⁰

Öğrencilerin meslek dersleri öğretiminin daha iyi olması için öneri ve beklentilerini dile getirdikleri kısımda; öğretimin eğlenceli hale getirilmesi, öğrenci merkezli ders işlenmesi, öğrencinin aktif olarak derse katılımının sağlanması, uygulamalı derslerin olması, öğretmenin dersi interaktif şekilde işlemesi, öğrencilerin gelişmesine dönük etkinliklerin yapılması, ezberlerin azaltılması ve 12. sınıfta meslek derslerinin azaltılıp üniversite sınavına hazırlayıcı derslerin konulması şeklinde öneriler sunmuşlardır.

“2023 Eğitim Vizyon Belgesi” nde İmam Hatip Liseleri ile ilgili ders saati ve ders türünün azaltılacağı, meslek dersleri ile akademik derslerin oranlarının öğrencilerin üniversitede gitmek istedikleri alana göre planlanacağı, yabancı dil öğretmenlerine mesleki gelişim alanında programlar yapılacağı, Arapça öğrenimi için etkileşimli kaynakların oluşturulacağı ve bu okulların fiziksel alt yapılarının iyileştirileceği şeklinde yenilikler yapılacağı bildirilmiştir.¹⁰¹

Araştırmada ulaştığımız sonuçlar bağlamında sunulacak öneriler şu şekilde sıralanabilir.

1. İmam Hatip Lisesi'ne ailenin tercihi veya puanının bu okula yetmesi sebebiyle zorunlu gelen öğrencilerin varlığı, İHL meslek derslerine bakışı olumsuz yönde etkilemektedir. Kendi tercihleri ile gelmeyen öğrencilerin bir kısmı uyum problemi yaşamazken ve memnun olurken bir kısmı da okulu ve programını benimsemekte zorlanmaktadır. Ortaokul kısmında öğrencilere

¹⁰⁰ Aşlamacı, “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma”, s. 76.

¹⁰¹ <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>

okul tanıtımı yapılırken İmam Hatip Liselerinin aynı zamanda meslek okulu olduğu vurgulanmalı ve öğretim programı hakkında bilgi verilmelidir. Aileler öğrenciyi istemediği bir okula gönderme konusunda ısrarcı olmamalı, bu konuyla ilgili velilere bilgilendirme yapılmalıdır.

2. Öğrencilerin okula gelmeden önce akranlarından, ortaokuldaki öğretmenlerinden ve çevresinden İmam Hatip Lisesi ile ilgili önyargılar edindiği ve bu sebeple okula ve ihl meslek derslerine karşı olumsuz bir tutum sergilediği öğrenciler tarafından dile getirilmektedir. İmam Hatip Liselerinin 8. sınıf öğrencilerine dönük okul tanıtımı yapması önyargıları kırma noktasında etkili olacaktır. Okulların rehberlik servisi tanıtım videoları, broşürler vb. materyaller oluşturarak okullarını tanıtmalıdır. Okullara bu yönde bir bütçede ayrılabilir.
3. Meslek derslerine karşı öğrencilerin ilgisizliğinin en büyük nedenleri arasında dersin işlenişinin ilgi çekmediği belirtilmektedir. İHL meslek dersi öğretmenlerine hizmet içi eğitimlerde farklı yöntemleri kullanarak dersi ilgi çekici hale getirme becerisi kazandırılmalıdır. İHL meslek dersi öğretmenlerinin geneli klasik yöntemle yani anlatım yöntemiyle ders işlemektedir. Drama, örnek olay inceleme, kavram haritası, eğitsel oyun, grup çalışması, bulmaca vb. yöntem ve teknikler hem lisans döneminde öğretmen adaylarına benimsetilmeli hem de öğretmen olduktan sonra mesleki yeterlilik kurs, hizmet içi eğitim, seminer vb. yollarla kazandırılmalıdır.
4. İHL öğrencilerinin üniversiteye yönelimlerine bakıldığında ilahiyat dışında farklı alanları tercih etmeyi düşünen öğrenci oranı yüksektir. 12. sınıfta üniversite sınavına hazırlanmak isteyen bu öğrenciler için farklı program uygulanmalı, İHL meslek dersleri 12. sınıflarda en aza indirilmelidir.
5. İHL meslek derslerinin öğretiminde karşılaşılan sorunlardan birisi de üniversite sınavına bir katkısının olmamasıdır. Öğrencilerin bakışıyla kendilerini diğer liselerin öğrencilerine göre gerileten ve zaman kaybına yol açan İHL meslek dersleri angarya derslerdir. Özellikle 12. sınıfta İHL meslek derslerinin işlenmemesi için idare ve öğrenciler İHL meslek dersi öğretmenlerine baskı yapmaktadır. Araştırmada İHL meslek derslerinin üniversiteye giriş sınavına bir katkısı olması halinde ilginin artacağı

saptanmıştır. Bu nedenle özellikle İlahiyat Fakültesine geçişte ekstra puan verilmesi veya İHL meslek derslerinden YKS’de bir oturum konulması, öğrencilerin bu derslere bakışını olumlu yönde etkileyecektir.

6. İmam Hatip Liselerine gelen öğrencilere ilgi ve yeteneğine göre alan seçimi sağlıklı bir şekilde yaptırılmalı ve seçtikleri alanlara göre çok programlı bir öğretim programı uygulanmalıdır.
7. Öğretmenler İHL meslek derslerinin gerekliliği üzerinde durmalı ve yaşama dönük uygulamalı bilgilerle dini sevdirmelidir.
8. İHL meslek dersleri müfredatı hafifletilmeli özellikle meslek dersleri 9, 10 ve 11.sınıflarda verilmeye çalışılmalıdır.
9. İHL meslek dersi ders kitapları öğrencilerin ilgisini çekecek görsel ve güncel bilgiler içermelidir. Kur’an-ı Kerim’in dili ve İslami ilimlerin neşet ettiği dilin Arapça olması sebebiyle kitaplarda geçen anlamını bilmedikleri kavramlar günlük hayatta kullanılan kavramlarla karşılanabiliyorsa onlarla ilişkilendirilerek kavranması sağlanmalı, Türkçe dilinde o kavramı tam karşılayacak bir kavram yoksa o kavrama geniş bir açıklama getirilmelidir. Çünkü zihin kavramlarla çalışır. Doğru düşünmenin temeli kavramları doğru anlayıp doğru kullanmaktan geçmektedir.
10. İmam Hatip Liselerinde yetişmesi hedeflenen insan modeline ulaşabilmek için din eğitimi küçük yaşta aileden başlayarak verilmelidir. Küçük yaşta sağlıklı bir şekilde din eğitimi verilmemişse ortaöğretim çağında verilen din eğitimi kişide olumlu bir sonuç doğurmamakta hatta kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Bunun için İmam Hatip Ortaokullarının sayısı artırılmalı ve bu okullardan yetişen öğrenci İmam Hatip Liselerine yönlendirilmelidir.
11. Genel anlamda İHL meslek derslerinin öğretiminde yöntem ve yaklaşım konusunda sorunların olduğu saptanmıştır. İHL meslek dersi öğretmenlerinin farklı yöntem ve teknikleri kullanma konusunda yeterli olmadıkları, özel öğretim yöntemlerinin din eğitimi alanında başarılı bir şekilde uygulanmasında problemler yaşandığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle meslek dersi öğretmenlerinin gerekli yeterliklere sahip olarak ilahiyat fakültelerinde hizmet öncesi yetiştirilebilmesi için süreç yeniden yapılandırılmalıdır.

12. İmam Hatip Liselerinin genelinde okulun fiziki şartları yetersizdir. İHL öğrencilerinin sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerini karşılayacak altyapıda okullar inşa edilmelidir. Okulların fiziki şartları öğrencinin mesleki ve insani anlamda kendisini geliştirecek şekilde yapılmalıdır.
13. İmam Hatip Liselerinde meslek derslerine giren öğretmenlerin eğitiminin verildiği yer olan İlahiyat Fakültelerinde alan ve mesleki eğitiminin daha iyi düzeyde verilmesi gerekmektedir. İmam Hatip Liselerinde kalitenin artması ve İmam Hatiplilik şuurunun oluşması için İlahiyat Fakültesinde yetişen öğretmen adayının idealist olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Burhan Eğitimde Madde-Mana Dengesi Arayışı, Eğitime Bakış Dergisi, Yıl:11, Sayı:35.(Ekim/Kasım/Aralık 2015).
- Akyürek, Süleyman ‘ İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenleri İle Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri Üzerine Algıları’’ Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt:10, No:23, Haziran 2012.
- Akyüz, Hüseyin, “ Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretim Programı Ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülahazalar”, dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Bahar 2018, Cilt:6, Sayı:11.
- Aşlamacı, İbrahim, “Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet’’, Değerler Eğitimi Merkezi, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2017.
- Aşlamacı, İbrahim “İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliği İle İlgili Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma” .
- Aşlamacı, İbrahim, Pakistan Medreselerine Bir Model Olarak İmam-Hatip Okulları, Dem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aşlamacı, İbrahim ” İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, 2017
- Ateş, Pembegül, İmam Hatip Lisesi’nde Okuyan Öğrencilerin İmam Hatip Lisesi’ni Tercih Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep Örneği) (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2016).
- Ayhan, Halis, Türkiye’de Din Eğitimi, Dem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Bilgin, Beyza “Türkiye’de Din ve Laiklik”, http://isamveri.org/pdfdrg/D00001/2001_C42/2001_42_BILGINB2.pdf (Erişim Tarihi: 05.07.2019).
- Bilgin, Beyza, “Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/769/9768.pdf> (Erişim Tarihi:17.06.2019).

- Cebeci, Suat, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- Cüceloğlu, Doğan, Öğretmenim Bir Bakar mısın, Final Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, Ekim 2018.
- Çekin, Abdulkadir “İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Profesyonelliği Üzerine Bir Araştırma”, The Journal of Academic Social Science Studies, No: 37, 2015.
- Çetin, İsa, Anadolu İmam Hatip Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Okula İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi 2017).
- Öcal, Mustafa, Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi, Dergah Yayınları, İstanbul, 2017.
- Özcan Demirel, Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A yayıncılık Ankara, 2009.
- Dikbiyık, Coşkun, Bölükbaşı, Adem, “Eyüp Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Yönelimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:4, Sayı:33, Kasım 2016.
- Doğan, Ahmet, “1997 Yılından Sonraki Dönemde İmam-hatip Liselerindeki Gelişmeler”, Yüksek Lisans Tezi, Adana,2006.
- Eğitime Bakış Dergisi, Yıl:11, sayı:35, 2015.
- Gürbüz, Sait, Şahin, Faruk, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara, Ekim 2015.
- Karaman, Hayrettin, İmam-Hatiplilik Şuuru, Ensar Yayıncılık, İstanbul,2014.
- Karateke, Tuncay, “İmam-Hatip Liselerinde İdarecilerin Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Nitel Bir Araştırma”, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5.
- Karateke, Tuncay, İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği) (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010).

- Kayıklık, Hasan, Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine, Karahan Kitapevi, Adana,2014.
- Kaymakcan, Recep, Aşlamacı, İbrahim, “İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme”, Değerler Eğitimi Dergisi, Aralık 2011.
- Kaymakcan, Recep, Nuri Tınaz ve diğer editörler, 100. Yılında İmam Hatip Liseleri, Dem Yayınları, İstanbul,2015.
- Keskiner, Emine, (editör), İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi, Yekder Yayınları, İstanbul, 2018.
- Koç, Ahmet, “İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterliliği Hakkında Bir Araştırma”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:3, 2009.
- Komisyon, Yazarlar, Öğrenme Psikolojisi, İhtiyaç Yayıncılık,2010.
- Köylü, Mustafa, Nurullah Altaş (editörler), Din Eğitimi, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015.
- Milli Eğitim Bakanlığı, İmam-Hatip Liseleri Öğretim Programları, Ankara, 1985.
- Mücahit, Mustafa, “Öğrencilerin Gözüyle Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenleri”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2017, Cilt: 41, Sayı: 1.
- Öcal, Mustafa, Osmanlıdan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi, İstanbul, Dergah Yayınları, Mayıs 2016.
- Özbolat, Abdullah “Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili” Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 2473-2483, ANKARA-TURK.
- Tosun, Cemal, Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem Akademi, Ankara,2015.
- Zengin, Mahmut, Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım, Dem Yayınları, İstanbul, 2011.
- Zengin, Zeki Salih, “İslam Eğitim Tarihi”, Mehmet Emin Ay (ed.), Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2010.

<http://dogm.meb.gov.tr/www/imam-hatip-ortaokul-ve-anadolu-imam-hatip-liseleri-tanitim-sunulari/icerik/649>, Erişim Tarihi: 25.06.2019.

[http:// 2023vizyonu.meb.gov.tr/](http://2023vizyonu.meb.gov.tr/) (Erişim Tarihi:16.07.2019).

[http:// dergi.altinoluk.com/Hayrettin Karaman, “İlk İmam-Hatip neslinden Doç. Dr. Hayrettin Karaman ile Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri”](http://dergi.altinoluk.com/Hayrettin_Karaman,_“İlk_İmam-Hatip_neslinden_Doç._Dr._Hayrettin_Karaman_ile_Kuruluşundan_Günümüze_İmam-Hatip_Liseleri”).

<http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/E%C4%9Fitimin-Durumu-Raporu-7-Haziran-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 10.07.2019).

<http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/Mu%CC%88fredat-C%CC%A7al%C4%B1s%CC%A7tay%C4%B1-RAPOR-SONNNN.pdf> (Erişim Tarihi: 07.06.2019).

https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_07/01154039_AIHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf, Erişim Tarihi: 26.07.2019.

<https://dogm.meb.gov.tr/anket/index.php?r=survey/index&sid=479914>,<https://dogm.meb.gov.tr/anket/index.php?r=survey/index&sid=535462&lang=tr&encode=> erişim tarihi: 05.06.2019).

<https://www.sabah.com.tr/memurlar/ogretmen/2018/12/27/ogretmenlik-sinavina-iki-yeni-brans-eklendi>, Erişim Tarihi: 25.07.2019.

<https://ttkb.meb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

<https://www.cnnturk.com/turkiye/bakan-ziya-selcuk-buyuk-capli-ogretmen-egitimi-projeleri-baslatacagiz>. (Erişim Tarihi: 06.06.2019).

<https://www.uludagtezmerkezi.com/nitel-veri-analiz-yöntemleri/> (Erişim Tarihi: 07.08.2019).

<https://www.memurlar.net/haber/599523/sozlesmeli-ogretmenlik-ve-mulakat-geldi.html> (Erişim Tarihi:12.07.2019).

<http://www.muhammedhamidullahaihl.com/uluslararası-imam-hatip-lisesinin-vizyonu-genel-amaclari-icerik-52> Erişim Tarihi: 16.07.2019.